

2265

సామలూకర్

భౌతిక సాంస్కృతిక పక్షపత్రిక

సంపాదకుడు: విద్యాన్ బుల్సు సీతారామశాస్త్రి.

సంపుటము 3

1-12-1979

పుట 3

—* ఈ సంచికలో —

1) వివిధ వివాహములు - వ్యాససమన్వయము.	7) జాలిగుండె. (పద్య)
2) వ్యక్తి - శక్తి. (పద్య)	8) శ్రీనాథుని సమాస పరిశీలనము.
3) బాబ్బిలి యుద్ధకథలో బుస్సీపాత్ర.	9) 'సరసోత్సాహం' (పద్య)
4) ఉత్తర గోగ్రహణము - వర్ణనా వైచిత్ర్య.	10) విద్య. (పద్య)
5) 'భావాభ్యుదయ కవితల సంగమస్థానం - అమృతం కురిసిన రాత్రి.'	11) 'అండపిండ బ్రహ్మాండాలు.'
6) అనుభూతి. (పద్య)	12) రాష్ట్రపతి - అంతఃకరణశుద్ధి.
	13) ఈపక్షంలో.

16-12-79 సంచికలో కవితా సాధన ఒక తపస్సాధన, ఆంధ్రకవులు - అనుసరణములు, కరుణాశ్రీ మానవతా వాదము, కోలాచలంవారి నాటకాల్లోని సామాజికత మొదలగునవి ఉంటాయి.

* 1, 16 పేజీలలో ప్రచురింపబడును *

చందా

సంవత్సరమునకు రూ 10-00.

అర్థసంవత్సరమునకు రూ 5-50.

విడిప్రతి 50 పై.

★ స మా లో చ క్త

* జాతీయ సాంస్కృతిక పక్షపత్రిక *

సంపాదకుడు : విద్వాన్ శ్రీ బులుసు సీతారామశాస్త్రి

సంపుటము 3

రాజమహేంద్రవరము 1-12-1979

సంచిక 3

వివిధ వివాహములు - వ్యాససమన్వయము

— శ్రీ ఎం. కృష్ణస్వామి, ఎం. ఏ.

వివాహములు ఎనిమిది విధములుగా వీలగునట్లు చెప్పబడినవి. అవి బ్రాహ్మము, దైవము, ఆర్షము, ప్రాజాపత్యము, ఆసురము, గాంధర్వము, రాక్షసము, పైశాచము. వీరిలో పైశాచ వివాహము అధమమైనదిగా పేర్కొనబడినది. మనుస్మృతియందు ఎనిమిదవ వివాహముల లక్షణములు ఈ విధముగా ఈయబడినవి.

1. వేదాధ్యయనముచేసి ఆచారవంతుడైన యొక బ్రాహ్మణుని తానుగా రప్పించి అతనికి వస్త్రాదులు బహూకరించి, మర్యాదలు సలిపి, అలంకరింప బడిన కన్యను సమర్పించుట బ్రాహ్మము. 2. శోకాగ్రస్థుల ముదలగు యజ్ఞముల యందు ఆధ్వర్యము చేయునట్టి ఋత్విజునకు అలంకరింప బడిన కన్య నొసగుట, దైవము. 3. యాగాదిసిద్ధి కొరకుగాని, కన్య నొసగుటగాని, రెండుగోవులనో, రెండుఎద్దులనో వరుని కడనుండి తీసికొని కాస్త్ర ప్రకారము కన్య నొసగుట ఆర్షము. 4. మిరియవురుకలిసి ధర్మమాచరింపుడని చెప్పి, తల్లిదండ్రులు వరుని పూజించి పిల్లనిచ్చుట ప్రాజాపత్యము. 5. జ్ఞాతులకును, పిల్లకును వలసిన ధనమునిచ్చి వారి ఇష్టమునో పెండ్లి చేసికొనుట ఆసురము. 6. స్త్రీ, పురుషు లొండొరులు అపేక్షచే సమ్మతించి కలియుట గాంధర్వము. ఇది కామ సంభవమైనదియు, మైథున కర్మకు వీర్పడినదియు, నైయున్నది. 7. కన్యక బంధువులు సమ్మతింపనపుడు వారిని చంపిగాని, నరకగాని, చీల్చిగాని, బంధునాశనమున కైవసచేసి కన్యను బలవంతముగా పెంచుట రాక్షసము. 8. నిద్రించుచున్న స్త్రీని గాని, కైపులో నున్నదానిని గాని, ఏమరుపాటున నున్నదానిని గాని బలాత్కారమునరెంచి ఏకాంతమున కీడించుట పైశాచము. ఈ ఎనిమిదవ వివాహము మిక్కిలి అధమమైనది. ఇదికాక స్వయంవర మను వివాహ విధాన మొకటి పురాణేతిహాసములలో ప్రసిద్ధముగ కన్పట్టుచున్నది. సీతా స్వయంవరము దమయంతి స్వయంవరము ద్రౌపదీ స్వయంవరము మొదలైనవి ఇందు కుదాహరణములు.

ఈవిధము త్రిత్రయలకు మాత్రము పరిమితమైనదిగా కన్పట్టుచున్నది. పెద్దలందరి సమక్షమున స్వయంవరమునకు విచ్చేసి రాజకుమారులలో వధువు తనకు నచ్చిన రాజకుమారుని ఎన్నుకొనుటగాని, పెద్దలచే నిర్ణయింప బడిన పరీక్షలలో నెగ్గిన వారిని వధువు వరించుట గాని జరుగుట దీనియందలి సంప్రదాయము.

ఈవిధము త్రిత్రయలకు మాత్రము పరిమితమైనదిగా కన్పట్టుచున్నది. పెద్దలందరి సమక్షమున స్వయంవరమునకు విచ్చేసి రాజకుమారులలో వధువు తనకు నచ్చిన రాజకుమారుని ఎన్నుకొనుటగాని, పెద్దలచే నిర్ణయింప బడిన పరీక్షలలో నెగ్గిన వారిని వధువు వరించుట గాని జరుగుట దీనియందలి సంప్రదాయము.

ఈ నవవిధ వివాహములలో మహాభారతమున నాలుగువిధములైన వివాహములు ప్రస్తావించబడినవి. అవి బ్రాహ్మము, గాంధర్వము, రాక్షసము, స్వయంవరము. వీరిలో గాంధర్వ, రాక్షసములు కాస్త్ర సమ్మతిములే అయినను అంత తేమదాయకములు కావని వ్యాసుని ఉదాహరణ పూర్వకమైన ఉపదేశము. శకుంతలా దుష్యంతులకు జరిగినది గాంధర్వ వివాహము. అనగా వారిరువురు ఒకరి కొకరు ఇష్టపడి చేసికొనినారు. త్రిత్రయలకు గాంధర్వముకాస్త్ర సమ్మతి మని దుష్యంతుడు శకుంతలకు నచ్చచెప్పగా ఈ వివాహము జరిగినది. అట్లు నచ్చ చెప్పిన దుష్యంతుడే శకుంతలను తీసుకుని వెళ్ళిక పోగా ఆమెకు బిడ్డ కలిగిన తరువాత కణ్వునిచే పంపబడినపుడు 'నీ వెనకో నాకు తెలియ' దని నిరసించి ఆవమానించినాడు. శకుంతల ఎన్నివిధములుగా నచ్చ చెప్పినను అతడు దారికి రాలేదు. అప్పుడు ఆకాశవాణి కలుగచేసుకొని అందరకు వినపడు నట్లుగా సత్యమును తెలియ చెప్పకలసి వచ్చినది. ఇచ్చట దివ్యవాణి పలుకుట యనగా మరి యొకరి సాక్ష్యము లేకుండుట వలన గాంధర్వమున స్త్రీకిరక్షణలేవని తెలియజేయబడినది. చక్రవర్తి, ధర్మరాక్షుడు అయిన

దుష్టంతుడే ఇట్లు ప్రవర్తించే ననగా ఇక సామాన్యుల విషయము చెప్పనేల? ఈ సత్యమును తెలియ జెప్పుటకే శకుంఠలా దుష్టంతులగాధను జరగినది జరిగినట్లుగా వ్యాసభగవాను డిచ్చినాడు. భారతముననే తపతీ సంవరణోపాఖ్యానమున ఈ గాంధర్వవివాహము నిరసింపబడినది. సంవరణుడు ఈ త్రి యు డు. నూర్యుని పుత్రిక అయిన త ప తి ని ప్రేమించి గాంధర్వమున వివాహమాడెదనన్నాడు. తపతి అది పద్ధతి కాదనియు, స్త్రీకి స్వేచ్ఛ లేదనియు, తన తండ్రి నడిగి స్వీకరింప వలసిన దనియు; సంవరణునకు స్పృహముగ చెప్పినది. అపైని సంవరణుని స్థితి చూచి వసిష్ఠుడు మధ్యవర్తిత్వము నెరపి నూర్యుని ఒప్పించి తపతీ, సంవరణులకు వివాహము జరిపించినట్లు చెప్పబడినది. శకుంఠల పడని జాగ్రత్త తపతి పడినది కనుకనే ఆమె జీవితమున ఎట్టి సమస్యలును ఎదురుకాలేదు. కనుక కాస్త్రసమ్యక్ మైననూ గాంధర్వమున స్త్రీలకు రక్షణ లేదనియు, కావున అది అనుసరణీయము కాదనియు భారతము ధర్మాద్వైతస్థితిని ప్రతిపాదించుచున్నది.

గాంధర్వము వలెనే రాక్షసముకూడ అంతగా అనుసరణీయము కాదని భారత ముపదేశించుచున్నది. భీష్ముడు తన తమ్ముడైన విచిత్రవీర్యుని కొరకై కాశీ రాజపుత్రికలను రాక్షస వివాహ పద్ధతిని జయించి తీసుకుని వచ్చినాడు. కాశీరాజు కుమార్తెలకు తల పెట్టిన స్వయంవరము భీష్ముని రంగప్రవేశముతో రాక్షసముగ రూపొందినది. అడ్డుపడిన సాశ్వతులను జయించి భీష్ముడు అంబ, అంబిక, అంబాలికలను తమ్మునికై కొనితెచ్చినాడు.

భీష్ము డనుసరించిన రాక్షసవిధానము కాస్త్రసమ్యక్తమే. కాని కథ అడ్డు తిరిగినది. అంబ తన మనస్సు సాశ్వతునకు

అర్పించినట్లు బయటపెట్టినది. భీష్ముడు సగౌరవముగా ఆమెను సాశ్వతుని కడ కంపినాడు. భీష్మునితో యుద్ధమున ఓడిన సాశ్వతు అంబను నిరాకరించి నాడు. అపైని అంబ భీష్ముని చేరినది. జరగినకథ తెలిసిన భీష్ముడు మరియొకరిని వలచిన వనితను తన తమ్మునికి భార్యగ చేయలే ననినాడు. అంబ భీష్మునే స్వీకరింపుమన్నది. భీష్ముడు తన ప్రతిజ్ఞను గుర్తుచేసి నిరాకరించినాడు. అంబ భీష్మునిపై పగపట్టినది. ఆ జన్మలో సాధ్యపడక తరువాతి జన్మమున శిఖండిగ జన్మించి భీష్ముని మరణమునకు నిమిత్తమైనది.

రాక్షస వివాహ విధానమున వధువుల మన స్సెరుగుటకు అవకాశము లేనందున ఇంతటి ముప్పువాటిల్లినది. కనుక కాస్త్రసమ్యక్తమే అయిననూ రాక్షసము ఆశ్రయింప దగినది కాదని వ్యాసుని బోధ. ఇచ్చట రుక్మిణీకల్యాణమును పరిశీలనకు తెచ్చుకొన్నచో మరి కొంత సమన్వయ మగును. రుక్మిణీకల్యాణముకూడ రాక్షసమే. తన్ను రాక్షస విధానమున తీసుకు వెళ్ళవలసినదిగా రుక్మిణీయే కృష్ణునకు కబురు పెట్టినది. ఆమె ఆహ్వానమునను మన్నించి కృష్ణుడు వచ్చినాడు. రుక్మిణీ సోదరుడైన దుక్కి, శకుపాలుడు, అడ్డగించి; కృష్ణుని చేతిలో ఓడుటలో రుక్మిణీ, కృష్ణుల వివాహము రాక్షస వివాహమైనది. కాని ఇచ్చట వధువు మన స్సెరిగి కృష్ణుడు మసలుటవలన, వధువే మనసార కృష్ణుని కోరుటవలన కథ అంతయు కుభప్రదముగ నడచిపోయినది. రుక్మిణీ కల్యాణమువంటి విశిష్ట ఘట్టములలో తప్ప అనగా వధువులే మనసార వేడినప్పుడు తప్ప, రాక్షసవివాహ విధానము అనుసరణీయము కాదని వ్యాసభగవానుని సమన్వయాత్మకమైన సందేశము.

వ్యక్తి - శక్తి

సాహిత్యరత్న

పి.వి.ఎల్. సుబ్బారావు,
ఎం.ఏ., బి.ఎస్.సి., బి.ఇడి.

—————

ఒక వ్యక్తిని చంపేస్తే
ఏమవు తుంది?

భూమి పగులు తుందా!

ఆకాశం విరుగు తుందా!

వాయువు ఆగు తుందా!

అగ్ని ఆరు తుందా!

వెలుగు క్రుంగు తుందా!

అని గేలిచేసే వారిని,

ప్రపంచాన్నే గలిచా మనుకొనేవారిని,
వినమని ఒక్కచిన్న మనవి.

ఆ వ్యక్తిలోని శక్తి ఏమవుతుంది?

ఆ శక్తికి మృత్యువు ఉందా!

అయిన్ స్ట్రీన్ నూత్రం మననం చేసికో,
ఆవగించంత ఆటమ్ లో పవార్థపరిణా

మెంతి?

ఆ శక్తి ప్రభావం నీవు ఊహించలేనంత!
బక్కచిక్కిన మనిషిలో ఉన్న దేమిటి?
అని హాళని చేయకు.

వాడిలోని కోటాను కోట్ల ఆటమ్లు

నిచ్చిన్నమయితే, శక్తి విడుదలయితే,
కాంతి వేగంతో దూసుకొచ్చే మహాశక్తి

భూమిలో భూకంపం,

ఆకాశంలో అగ్నిగుండం,

వాయువుకు యమగండం,

అగ్నికి ఆరని చెడ,

వెలుగుకు దృష్టిలోపం,

కల్గించి తీరుతుంది.

వేచి చూడు.

బొబ్బిలి యుద్ధకథలో బుస్సీపాత్ర

— శ్రీ యెందువ జగన్నాథనాయుడు, ఎం. ఏ.

భారతదేశమున వీరగాథ లెక్కువగా నున్న రాష్ట్రములలో ఆంధ్రదేశము ఒకటి. పౌరాణికములు, చారిత్రకములు, సాంఘికములు మున్నగు విభాగముల క్రిందికి వచ్చు వీరగాథలు తెలుగులో కోకొల్లలుగా నున్నవి. సంఖ్యాబలముననే కాక ప్రాశస్త్య ప్రాచీనతలలో గూడ నివి వన్నె కెక్కినవి. మనబొబ్బిలికథ ప్రపంచమున వేళ్ళపై లెక్కింపదగిన ఆత్యుత్తమ వీరగాథలలో నొకటి. తెలుగువారు వీరవిక్రములనియు, ధైర్యసాహసోపేతులనియు, ఆభిమానధనులనియు, వారి శౌర్యముఖండ మనియు చేయెత్తిచాటునది 'బొబ్బిలికథ.' ఇది ప్రాక్రమిక విమర్శకులు చెప్పిన వీరగాథా లక్షణము లన్నింటిని పుణికిపుచ్చుకొనిన పరమప్రశస్త వీరగాథ అని డా.టి. వి.సుబ్బారావుగారు నుడివరి. ఈ యుద్ధకథ తెలుగు రక్తములో జీర్ణించి పోయిన వీరగాథ యనుట అతిశయోక్తి కాదు. ఇది కేవలము కథ కాదు. యధార్థముగా జరిగినది. ఈ బొబ్బిలికథ పఠముగానపదుల నోళ్ళు పలుచోట్ల ఇప్పటికీ తినబడుచున్నది.

క్రీ. శ. 1957 సం॥ లో విజయనగర సంస్థానాధీశుడగు పూగపాటి విజయరామరాజు శ్రేంచివారి సాయముతో తనపొరుగు సూర్యనమైన బొబ్బిలికోటను ముట్టడించిన కథ యిందలి యతివృత్తము. ఈ బొబ్బిలికథకు పదములలో రెండు భిన్నరచనలున్నవి. ఒకటి పెద్దాడ నాగేశం కొడుకు మల్లేశం గ్రంథం చివర పేజిలో చివరి గెండుపంక్తులతో, తాను చెప్పినట్లు వ్రాసికొనెను. వేరొక దానిక ర్తపేరు తెలియదు. ఈ రెండు గ్రంథముల యాధారముగా 'బుస్సీ' పాత్రను చిత్రించుట యీవ్యాసముఖ్యోద్దేశము. బొబ్బిలిపదమున కిపుడు

మూడు పాఠములు గాన్పించు చున్నవనియు, ఆ మూడవది కొంతం నృసింహాచార్యుగారి బొబ్బిలిరాజుకథ యనియు ఆచార్య బి. రామరాజుగారు నుడివరి.

బొబ్బిలివెలమనగరలకు త్రియ్యలైన విజయనగరము పు.సపాటిరాజులకు జరిగిన యుద్ధమునకు పరోక్షముగా కారకుడు బుస్సీగార. ఈ యుద్ధమునందు బుస్సీది కీలకమైన పాత్ర. ఇతడు లంచగొండి. అయినను నితనికి తిన్న సమ్మినివారికి సహాయము చేయుట, వీరులనుండు శౌరవము, స్త్రీ బాలుకు యెడ ఆభిమానము, గలవు. పాపపుణ్య విచక్షణ, పాపభీతి, గతవాడు బుస్సీ. అయినను సహజ రాజనీతి చాతుర్యము గలవాడు. లంచము తీసికొనుట మూలముగా నితని మంచితనమంతయును మాయమై యీతఁడు బొబ్బిలి యుద్ధమునకు పరోక్షముగా కారకు డయ్యెను.

పురుచ్చేరిలో నున్న బుస్సీ జమాబండికి గోలకొండ వెళ్ళినాడు. జమాబండి అయిన తరువాత బుస్సీ తూర్పుదేశము చూడ నిశ్చయించి గోలకొండనవాబు అనుమతిని కోరగా, నవాబు అనుమతి నీయలేదు. లంచముతీసి కొనుటతోనే కాక, అంచ మిచ్చుటలోను నేర్పరియైన బుస్సీ నవాబుకు లంచ మిచ్చి అనుమతి తీసికొని దుబాసి లక్షుమన్నతో తూర్పు దేశము చూచుటకు బయలుదేరినాడు. రాజమహేంద్రవరము నొడ్డదేరాలు వేసి విజయరామరాజుకు తన రాకను ఎఱుకపరచి జాబు వ్రాసి పంపినాడు. విజయరామరాజు బుస్సీ పంపిన జాబును చూచి బొబ్బిలి రంగారాయనికి క్రిందివిధముగా జాబు వ్రాసినాడు.

'వెనుకటి పగలూ మదిలో వద్దు

రంగారాయుడా

కోడి పందెమునాటి పగలూ

మదియందున వద్దు

పిగిలి పిట్టలనాటిపగలూ మదియందునవద్దు
ఇపుడు పురుచ్చేరి యేలువాడు

ప్రాంచీలఱుచి

యెదురు సేవకు రమ్మని నాకు

జాబు వ్రాసినాడు

తెల్లవారి నీకు జాబు లంపిలి

రంగారాయుడ

జాబులు చూచిన తక్షణమందున

రంగారాయుడ

పాలకియొక్కి విజేనగరము నా భేటికి

రమ్మి'

విజయరామరాజు బొబ్బిలి రంగారాయనితోకలిసి బుస్సీ భేటికి వెళ్ళవలయునని పై జాబును రంగారాయనికి వ్రాసినాడు. రంగారాయని తమ్ముడు వెంగళరాయుడీ జాబును చూచి -

'రాజు వారి పొరుషము యింతేనన్నాడు
తానుబిలిచితే తానుపోవలె బూచీ భేటికి
తాను కొప్పుపెట్టుకొని కోక కట్టుకొని
కోటలో వున్నాడా
మూలి మీసం లేకవున్నాడా
కోటకులోగాను'—

అని విజయరామరాజును నిందించాడు. రాజును నిందించుటే కాకుండ, రాజు పంపిన జాబును చించి, జాబు తెచ్చిన హక్కరుల చెంపలువాయించి, మెడలు బట్టి నెట్టించినాడు వెంగళరాయుడు. ఈవిషయము విన్న విజయరామరాజు -

'కుడిమీసమే దువ్వినాడుగ

గుడ్డు యెర్రజేసి

పక్కలోనబల్లెము గదర బొబ్బిలిదరబారు
నాకంట్లో నలునై తిరుగుతున్నది

యీ బొబ్బిలికోట

పుట్టకోట చప్పంగా దున్ని

పొగ మొక్కలు వేరు'—

అని బొబ్బిలివారిమీద కోపము తెచ్చుకొనినాడు.

రాజమహేంద్రవరమున బుస్సీ దర్శనముచేసి నప్పుడు విజయరామరాజు బొబ్బిలివారిమీద తన పగతీర్చుకొనుటకు అదియే తగిన అదనని సర్కారులలో ఫ్రెంచివారికి రాతలసిన పైకము చెల్లకుండ జేయుటకును, ఫ్రెంచివారి యధికారమును, పాశ్చాత్య మొదలైన వారు ధక్కరించుటకును మూలకారణము రంగారాజుయని ఇంకను అతనిమీద ఏవేవో నిందలు మోపి, బొబ్బిలి కోటలో నుంచి రంగారావును వెళ్ళగొట్టి దానిని తన అన్నకుమారుడు అనందగజపతి రాజుకు దఖలు పరచవలసిన దని బుస్సీని వేడుకొనినాడు. బుస్సీ కొంతసేపు వినని వాని మాదిరిగా ఉండి పోయినాడు. తరువాత బుస్సీ రాజుతో -

‘ఒకరి భూములు ఒకరికి నేను
యెట్లా యిచ్చెడి
నిజామెరిగినా పాశ్చాత్యులుగా
రంగారాయుడు
గోలకొండ నవాబులతోను

మాట వచ్చు నాకు’
అని చెప్పినాడు. నవాబుచే మాటపడుటకు బుస్సీ యిష్టపడలేదు. కాని విజయరామ రాజు బుస్సీతో -

‘జడియ బోకమా వెరవబోకమా
బుస్సీ దొరగారు
డెబ్బెయిద్దరు మన్నె గాండ్రకు
రాజును నేనేమి
మాటవస్తేను గోలకొండకే నేనే వస్తాను
గోలకొండ నవాబులు విన్న
మాటలాడగలను’ -

అని పెద్ద పెద్దమాటలు చెప్పి ఒంటి కొమ్ము పెద్దేసుకును, తనకు నిజామిచ్చిన కర్ర గుట్టమును కాక్కెట్టి రెండువేల వరహాలను బుస్సీయందు గ్రహ్యురించి నాడు. వరహాలను చూచిన బుస్సీదొర

బొబ్బిలి కోటను అనందరాజుకు వ్రాసి నాడు.

విజయరామరాజు బంగారపు గొర్రె పొట్టేళ్ళతోను, వెండివి రెండు సివంగుల తోను, బంగారపు కుర్చీపీట నోడంగీల తోను, బంగారపు కోడి పుంజులు, కోడి గ్రుడ్లు, నిమ్మపండ్లు, పనసపండ్లతోను బుస్సీ భేటికి వెళ్ళినాడు. రాజు వేసిన నగారా దెబ్బ విని బుస్సీచూడగా, ఏనుగుల బారు గుట్టములు, డేరాలు కన్పించినవి. ‘నాతో మనవికి వచ్చేరాజుకు అంతబలముయేల? మనవికా యుద్ధానికా తెలుసుక రమ్మని హైదరు జంగు లక్షుమన్నలతో బుస్సీ చెప్పి, ఇంకను లక్షుమన్నతో -

‘యుద్ధానికి వస్తూవుండేనా విజేరామరాజు
బలకట్టూ పడవలూ మనకు తయారు
చేయించు
తిరిగిమళ్ళాను గోలకొండకే మనమే
పోదాము
రాజును - కొట్టడానికి గోలకొండకే
సెలవులేదు నాకు, -

అని చెప్పినాడు. విజయరామరాజు యుద్ధమునకు వచ్చుచున్నాడేమో యని బుస్సీ భయపడి తిరిగిగోలుకొండకే వెళ్ళుటకు నిశ్చయించుకొనినాడు.

హైదరుజంగు లక్షుమన్నలు విజయ రామరాజునొద్దకు వెళ్ళిరి. రాజు యిచ్చిన లంచమును తీసికొని బుస్సీకడకు వచ్చి బుస్సీతో -

‘ఇరవైనాలుగువేల బలముతో రాజు
వచ్చినాడు
ఉగ్రుడుగానే వున్నాడయ్యా కళింగ
పెదరాజు
మే మిద్దరమూ వెళ్ళగ రాజు కాంత
పడ్డదేమీ
రాజు - చెప్పినటు మనం విసకపోతే
బూసీదొరగారు

తూర్పుభూముల మనను గట్టిగా కండ్లఁ జూడనీడు’ -

అని లేనిపోనిమాటలు చెప్పినారు.

‘ఆ మాటలకు బహుసంతోషించిరి పరాసులాదొరలు’ - అనగా ఇటు బుస్సీకిగల భయము వ్యక్తమగుచున్నది. తనపై యుద్ధమునకు రాజు రాలే దని బుస్సీబహు సంతోషపడి, రాజు చెప్పినమాట వినుటకు బుస్సీ సిద్ధపడినాడు.

తూర్పుదేశము చూచుటకు బయలుదేరిన బుస్సీని బొబ్బిలిరమ్మనినాడు విజయ రామరాజు. కాని బుస్సీ ‘బొబ్బిలి నేను రాను. కావలె నంటే హైదరుజంగు, లక్షుమన్నలను తీసుకు వెళ్ళమని రాజుతో అనినాడు. అయినా పట్టుపట్టి రాజు - ‘మహాప్రభో! కామందు లేనికయ్యముయేమి గడిఎంతోలేదు మీరందాకా రమ్మని’

బుస్సీతో అనినాడు. నిజానికి బొబ్బిలి వారితో యుద్ధముచేయుట కిష్టములేదని వైవాక్యములవలన తెలియుచున్నది. అయినను రాజు ఒత్తిడికలన బుస్సీకి బొబ్బిలి బయలుదేరుట తప్పలేదు.

బొబ్బిలి నేలుచున్న రంగారాయునికి విజయరామరాజు బుస్సీతో సహా యుద్ధమునకు వచ్చుచున్నాడని తెలిసినది. రంగారాయుడు బావమరదియగు ధర్మ రాయుని పరాసువారిభేటికి రాయబారముపంపినాడు. ధర్మ రాయుడు బుస్సీతో సంగీతమాటలు వ్యాయముగానే పలికినాడు. ఎదురుభేటికి రాలేమునుకదానికి పైకము చెల్లిస్తామనినాడు. ‘పూససాటివారికి మాకు యుద్ధము జరుగును. తమాషాగామీగు చూడండి. ఎవరు యుద్ధములో జయిస్తే వారికి ఓడిపోయిన రారిరాజ్యం యివ్వండి’ అని బుస్సీతో ధర్మ రాయుడనినాడు. ఈ మాటలు విన్న బుస్సీ ‘విజయరామరాజు తన్ను నమ్మి వచ్చినాడు గావున రాజుకును వీరికిని సంధి కుదిరితే మనము తత్క్షణమే పుదుచ్చే

రికి వెళ్ళగలమని జవాబుగా లక్షమన్నతో పలికినాడు.

బుస్సీకి కావలసినది వీరి యుద్ధ మూకాదు. బొబ్బిలికోటను పూసపాటివారికి అప్పగించాలనీ కాదు. తన్నునమ్మికచ్చినవాడు : జయరామరాజుగనుక రాజును కాదనలేక పోవుచున్నాడు. వీరిరువురి మేలుకుకోరి సంధిపడుకొమ్మనినాడు. 'సమ్మివచ్చినవానికి ద్రోహముచేయలేను. నాచేతితో నానిని నేను పట్టిచూపను. పాలకొండవద్ద భూములు మీకు చూపిస్తాను' అనిబుస్సీ ధర్మరామునితో అనినాడు. పొగుషమంటే తమదే యుకుకొని యున్న వెలమపీరులు బొబ్బిలికోటను విడిచిపోతారా ?

'రాజమహేంద్రవరముభేటికి రాకపోవుట మాది నేరమైనచో రాజమహేంద్రవరమునుండి బొబ్బిలివరకు మజిలీకి వెయ్యేసిరూపాయలుచొప్పునయిస్తాము. మాకురాజులతోపనిలేదనిధర్మారాయుడు బుస్సీతోఅనగా 'అలాగుననే జమాబుంది నీవు చేయవోయి హైదరుజంగు' అని బుస్సీ పలికినాడు. ఇటుబుస్సీపాత్రచాల సామ్యముగా కన్పించుచున్నది. కాని విజయరామరాజునుండి లంచముగీసికొనిన హైదరుజంగు రాయబాము కుదానీయలేడు.

బొబ్బిలిపురి, వెంగళరాయుని బావమగది, యగు తాండ్రపాపయ్య బొబ్బిలికోటలో లేడక్కువిషయము విజయరామరాజునకు తెలిసింది. రాజు బుస్సీకడకు వెళ్ళి 'పాపయ్యకోటలోలేడు. ఇదేసమస్యయము. తెల్లవారితే కోటనునకు సాధ్యమకాదు. పాపయ్య' రంగారాయుడు ఇద్దరు కలిసి: టైను - నిన్న కనుమల దాటిపో నిస్తాడా

తాండ్రపాపయ్య గోలకొండ యీసందున నీకు గోరికట్టించు' అని అనుసరికి బుస్సీ భయపడి పేరు వెళ్ళిన కుబేదార్లను పిలిచి తనకు ప్రాణ వానివచ్చు ననే భయముతో విజయరామ

రాజుకు కావలసినంత సహాయము యుద్ధములో చేసినాడు.

యుద్ధములో మూర్ఖపోయిన వెంగళరాయుని చూచి బుస్సీ-

'నీ చక్కదనము నేనెట్లాచూతును
దొర వెంగళరావు
ఎదురుగాయమే ఒకటి లేదుగా

వెంగళరాయునికి
ప్రాణభయ మేమీ లేదయ్యా
వెంగళరాయునికి
తగినవారి యిద్దలోను పెండ్లిచేసుతాను' అనినాడు. రంగారాయుని యుద్ధనైపుణ్యమున విని బుస్సీ-

'ప్రాణం'ను రంగారావును
పట్టుకు రమ్మనెను
ఎప్పటివలెనే వానికి దేశం

ముఖాస యిస్తాను
తగిన వారియిద్దలోను పెండ్లిచేసుతాను' అనినాడు. ఇలా బొబ్బిలివారిని ఒక్కొక్కరిని మెచ్చుకొనినాడేగాని ఎవరినీ ద్వేషింప లేకు పీరులయందు నీతినికి గల అభిమానము వైవాక్యములలో వ్యక్తమగుచున్నది.

రంగారాయుని కుమారుడగు వెంకట్రాయుని బుస్సీ యొక్కొని ముద్దులాడుచుండగా, విజయరామరాజు అంతలో వచ్చి ఆ బాలుని చంపుటకు ఆజ్ఞ నిమ్మనినాడు. బుస్సీ ఒప్పుకొనలేదు. అప్పుడు రాజు బొబ్బిలి వారి శూరత్వమును బుస్సీని చూడమని చురకగొట్టు, బావలు, అటుకులు, పంచదార, పైడి బిళ్ళల పుస్తకములు మొదలైన వాని నుంచి వెంకట్రాయుని విడిచిపెట్టి నాడు. ఆ పిల్లవాడు అటుకులను, పంచదారను చూడక ఒక బాకును మాత్రమే తీసికొని వెండుచేతులలో నిలబెట్టినాడు. అప్పుడు బుస్సీ-

'సెబాస్ లే పులిపిల్ల పులిపిల్లే' అని మెచ్చుకొని విజయరామ రాజును పాపకర్మ డని నిందించి వెంకట్రాయునికి సవారి కట్టించి సావర్లకోట పంపినాడు.

వైవాక్యములలో బుస్సీ హృదయము సున్నితముగా కనబడుచున్నది.

హైదరుజంగు, లక్షమన్న, రాజు, బుస్సీ, యుద్ధము ముగిసినపిమ్మట బొబ్బిలికోటలోపలకు వెళ్ళినారు, కోట లోపల పీనుగుమీద పసిబాలురు పాలు త్రాగుటను బుస్సీచూచి గోడుగోడున దుఃఖించినాడు.

తరువాత విజయరామరాజు తాండ్రపాపయ్యచేతిలో చనిపోయినాడనివిని-

'బొబ్బిలివారి ఉసురు రాజుకు
తప్పక తగిలింది
స్త్రీ, హత్యా శకుహత్యా (పాపం)
రాజుకు తప్పక తగిలింది అనినాడు.

మార్బిన్ అనుగ్రంథకర్త 'దక్కనులో బుస్సీని గూర్చి ఇట్లు వ్రాసియున్నాడు.

'బుస్సీ హిందూదేశంలోని రాజులతో మెలగవలసిన పద్ధతులను చక్కగా గ్రహించినవాడు వారి వారికి తగినట్లు మర్యాదతో ప్రవర్తించును. వారి యనుమతి చెందక ఏ కార్యము చేయడు. అతని శుభికార భావము లేక మయినను పొడకట్టడు. దుర్బలులను పరాజితులను అతడు ఎన్నడును తృణీకరించి పట్టు చూపట్టడు. తనవశమున యుద్ధమున కానుత్తమైన సైన్య ముండినను కౌతన్యముకంటె మార్దవము, పోరు కంటె హిందు, హింసాదూషితమైన విజయము కంటె అహింసాభూషితమైన మానవ ప్రాణ రక్షణము, ప్రశస్తము అని ఆతడు నిరంతరము భావించును. అతని సంకల్పములు దృఢములు. కార్యములు ధైర్య సాహసో కేతములు.'

బొబ్బిలి యుద్ధకథ, పెద బొబ్బిలి రాజుకథ, గ్రంథముల యాధారముగా ముందు చెప్పిన బుస్సీ యొక్కగుణములకు మార్బిన్ వ్రాసిన 'దక్కనులో బుస్సీ' అను గ్రంథములోనున్న బుస్సీ గుణములకు సామ్యము గలదు.

ఉత్తర గోగ్రహణము - వర్ణనా వైచిత్ర్య

— శ్రీ కె. అప్పలస్వామి.

(గతసంక తరువాయి)

అగునుని యజ్ఞాత వాసకాలముపూర్తియైదనియు, వచ్చిన వాడు ఘట్టమండనియు, జయాపజయములు వైవాధీనములనియు కనుక పట్టుదలతో బోరవలెననియు భీష్ముడు దుర్యోధనుని నితిరవీరులను ప్రోత్సహించును. ఆ సందర్భము మూలమున నున్నను ననువాదము నాయత్కర్తృత్వమున సోంపు సంతరించుకొన్నది.

ఉత్తరుడు సారథిగా అట్లునుండు కారణమును సమీపించినప్పటి కారవ సేనస్థితి మూలమునకు బహుధా మెఱుగుపెట్టునట్లున్నది. మూలమునందిట్లున్నది.

తథా వ్యూధేష్వ నీకేషు

కారవేయేషు భారత

ఉపాయా దర్శనమర్థంనాదయన్...

దదృశుస్తే ధ్వజాగ్రంవై

శుశ్రువుశ్చ మహాస్వనమ్

దోదూయ మౌనస్య భృశం

గాండివస్య చ నిస్వనమ్

తతస్తు సర్వ మేవేక్ష్య

ద్రోణోవచన మబ్రవీత్

మహారథమను ప్రాప్తం

దృష్ట్వా గాండివ ధన్వినమ్.

వీర రసోచితమైన యీ సందర్భమునాదమున రమణీయమై యిట్లున్నది.

దేవదత్తా భీల రావంబు వెసఁగర

ములదాటుకొన లేట మొగముపడుచు

రథనేమి దళిత ధరా ధూళి యంగంబు

లెల్లఁగప్పుఁగ వెలు వెల్ల నగుచు

బహుళ కపిధ్వజ ప్రభలు లోచనములు

మిఱుమిట్లు గొనఁ బర్వమేడు పడుచు

మద్భటాకార సముద్ధతి మనములు

త్తలపాటు తోపంగఁ దల్లడిల్లుచు

నడచు కారవరాజసైన్యంబుఁ గదిసెఁ
దీగ తిగించిన గతిఁ దన తేరు మెఱయ
రయముమైఁ జని ప్రళయ భైరవ సహస్ర
గర్జనోదగ్రతర్జునుడగునుండు. చ 243.

ఇటులనే చూచుటతోడనే ద్రోణుఁ
డట్లునుని వర్ణించును. ఓ సోభరిత శైలీ
విరాజమానమైన యనువాద మిచట
నొప్పియున్నది. ఇటు మూల మిట్లున్నది.

ఏతత్ ధ్వజాగ్రం పార్థస్య

దూరతిఃసంప్రకాశితే

ఏషఃకామః సరథశ్చ

రోరివీతిచ వా నరః

ఉత్కర్షితి ధనుశ్శ్రేష్ఠం

గాండివ మశినిస్వనమ్.

దీని కనువాద మిట్లున్నది

విలస ద్గాండివ చాల నోద్ధతి కన

ద్విద్యుల్లతాశీలగా

సలిఖుస్ఫూర కపిధ్వజ ధ్వని సము

ద్యదర చందంబుగా

జలదాకారత నొండెడఁదిరిఁడు ప

ర్జవ్యాకృతిం బొల్చెన్

ర్భలతీ వ్రారినిదాఘమర్విషవా గ

ర్వస్ఫూర్తి నిర్మూర్త గాన్. చ. 251

అనంతరము చెప్పకొనదగినది యుద్ధ
వర్ణనము మహాభారతమున చివరికు కాంతి
రసము నిల్చినటుల విమర్శకుల యూహ.
కాని మొత్తముపై నాద్యంతిము వీర
రసమునకు విశేషప్రాముఖ్యమున్న దనుట
నిర్వివాదము. తిక్కన స్వయముగా
యుద్ధములు చూచినవాఁ డగుట వలన
యుద్ధవర్ణనమున నేర్పు ప్రదర్శించినాఁ
డని పలువురి యూహ. కారణములెన్ని
యైనను తిక్కన యుద్ధసందర్భముల పట్ల
మైమరచి పాఠకుల నావేశోత్కంఠల
నొనర్పగల యోజోభరిత వర్ణనమును

ప్రదర్శించి యున్నాఁడు. సహజముగా
శృంగార ఘట్టములలో నమూలక వర్ణన
ములఁ జూచి విమర్శకు లానందించుట
పరిపాటి. కాని యుద్ధవర్ణనమున విశేష
ముగ నమూలకమైన రసోచితమైన వర్ణ
నలు గలవు. బీజప్రాయముగా భావము
మూలమున నున్నను విపులీకరణముచే
నంతయు నమూలకముగనే తోచును.
ఇందురమణీయములగు యుద్ధవర్ణనలు
రెండు మాత్రము చూపుదును.

గోరబోజినమాడ్చిఁ గొన్నింటిఁజక్కసాఁ

బాలుగా శ్రయ్యలు వాపిపాపి

బాడిస నఱకినభంగి గొన్నింటిఁ దు

త్తునియలుగా బిట్టుఁగ్రుంచి గ్రుంచి

వెసఱంపమున నిడ్డ వసిగఁ గొన్నిటి నిను

మంతలుగా నులుమాడి యాడి

పనివడి చోలఁ గొట్టిన లీలఁ గొన్నింటిఁ

జిఱునుగ్గుగాఁ బాడిచేసి చేసి

యడఁది పొదివిన బలము నానాయుధముల

బ్రతిపాఠింబులఁ గావించె నతి రయమున

నక్షత ధ్వజసూరిహయత్విక

ఘట్ట రథవల్లభుం డగు ఘట్టనుండు

విరాట. పం. 37

కర్ణార్జునుల యుద్ధసందర్భము మూల
మునకు మెఱుగు పెట్టుచున్నది. అర్జు
నుని బాణములు కర్ణునిఁ గప్పగా కర్ణుఁడు
ఆ బాణములను చెదించెను. ఆసందర్భము
మూలమున నిట్లున్నది.

స పాండివ స్ఫూర్తముదార్చితోపః

కృతాగ్రం కర్ణ ముదీక్ష్య హర్షాత్

క్షణేన సాశ్వం సరథం ససారథి

మస్తర్ధణౌ ఘోరశరౌఘవృష్ట్యా.

అనువాద మిట్లున్నది.

ప్రళయాంభోధరముక్త సాంద్ర విసర

త్సాహజవరంబు మి

క్కిఁగై యైతెముఁ గప్పనట్లు నరు న

క్షీణాస్త్ర సంతాన మి

ట్టలమై కప్పినఁ దీవ్ర మారుతముగా

ధవ్యాప్తిజీమూతమం

డలి బోలెన్ విరియించె భానుజుఁడవ

ప్రంభోజ్వలాకారుఁడై. విరా. పంచ. 84

మూలమున బీజప్రాయముగ భావము
న్నను కర్ణార్జునుల యుద్ధసందర్భమున
అర్జునుని పరాక్రమముచే చిందరవందర
యైన కారవ సైన్యమును వీరరసోచితముగ
లిక్కన యిటుల వర్ణించియున్నాడు.

రోషంబు భీషణ రూపమై చెలువొంద
నతుల కేతువు శిఖరై వెలంగ
శరజాలములు పటుజ్వాలలై నిగుడ న
ర్కతనూభివోగ్రాగ్ని ప్రజ్వరిల్లు
నుద్ధతి సైపక యుజ్వల దివ్యప
తాక మెటుంగుగా దలితి ధరణి
రిథ నేమిరవము గర్జనముగ శరపరం
పరలు ధారులు కాగఁగ బరఁగి యడరె
నర్జునాంబుదం బనన్య సామాన్య స
ముద్యమమున ముఖపయోధుహముల
కాంతి తఱిగి యపుడు కారవ నేనాస
రోవరంబు దీనభావ ముండ.

విరా. పం 105.

అర్జున దుర్యోధనుల యుద్ధసందర్భమున
వీర రసోచితములు, వర్ణనంతములు నయిన
కల్పనములు గలవు.

భీష్మే తు సంగ్రామ శిరో విహారు
పలాయ మానే ధృతిరాష్ట్ర పుత్రిః
ఉత్పన్నజ్య కేతుం వినదన్ మహాత్మా
ధనుర్విగృహ్యజ్జన మాససాద
పభీరు ధన్వాన ముదగ్ర వీర్యం
ధనంజయం శక్రగుణే చరంతిం
ఆకర్ణ పూర్ణాయత చోదితేన
వివ్యాధ భల్లేన లలాట మధ్యే

అనుబాద మిట్లున్నది.

పులిఁ గోల వేసినట్టి
ట్టలపురయంబునఁ గడంగు

టయఁ దద్వత్తు

స్థలమునఁ గిరీటి రెండ,
మృల నాటఁగ నేసి బొమలు

ముడివడు చుండన్ విరా. పం-183

“భావాభ్యుదయ కవితల సంగమ స్థానం -

అమృతం కురిసిన రాత్రి”

— విద్యాన్ శ్రీ చక్రవర్తి రామానుజాచార్యులు, ఎం.ఏ.

‘విగళిత వేద్యాంతరము, స్వయం సు
వేద్యము, ఆలోకికము, నియతికృత నియ
మరహితము, అనన్య పరతంత్రము, స్తోత్ర
కమయము’ అనే ఈ విశిష్ట లక్షణాలతో
కూడిన రసాన్ని పోషించి, సహృద
యుణ్ణి రసహృదయునిగా చేసే నేర్పు
ఒక్క కవికే వుంటుంది. కవి తన మనో
గతభావాన్ని వ్యక్తీకరించడంలోనే ఈ
నేర్పూరితా వుంది. చూ మని మనస్సు
తమోరజస్సుల సంఘర్షణ వల్ల సత్త్వి
స్థితికి వస్తుంది (వికారో విచారో భావః)
పరిగతి ముఖముఖాన్ని తనవిగా భావించ
డం వల్ల ఆ వ్యక్తికి ఒక సంస్కారం
ఏర్పడుతుంది. ఆవిధంగా సంస్కరింప
బడ్డ హృదయం నుండి వెలువడే భావాలే
రససంపాదకాలు, సన్నివ్యందాలు అవు
తాయి. ఆ కోవలో చేరిన తిలక్ సం
స్కారహృదయమే ‘అమృతం కురిసిన
రాత్రి.’

‘బోచిత్వం రససిద్ధిస్య, స్థిరం
కావ్యస్య జీవితం’ అన్న అభినవసుబ్రుని
ఆశ్చర్యోక్తికి అమృతం కురిసినరాత్రి
అన్వర్థం అవుతుంది.

అధునిక యుగంలో వచన కవిత్వ
రచన మార్గంలో ఆద్య గాములు

ఇంను ‘పులిఁగోలవేసినట్లు, అను ఉప
మాన మమూలక మైనది. అప్పటికే కురు
వీరు లందరూ అర్జునునిచే నోడింపబడు
టచే దెబ్బతిన్న పులివలె దుర్యోధనుడు
పైబడినా డనుట సమంజసము.

అనంతరము దుర్యోధనుడు పరాజి
తుడై మరిలి తన పురమునకు పోవును.

మువ్వురు. వారే శ్రీశ్రీ, చలం, తిలక్ లు.
తన మనసులో అల్లిబిల్లి గా వున్న
భావాన్ని కేయంగా వ్రాసి గాయాన్ని
రచే శక్తి ఒక్క శ్రీశ్రీకే వుంది. మాట
లతో కదను నొక్కించి పదం పాడించ
గల నేర్పు అతిడి సామ్యు. ఇక, చెప్ప
దల్చుకొన్న భావానికి ఎన్ని ఎదురు
సంకలలున్నా చేంచి నాఫీగా అక్షర
రూపాన్ని ప్రసాదించగల వచన రచ
యిత చలం

పైరెంటిని స్వయంత్రం చేసుకున్న
ఘనతి తిలక్ ది. అతని కవితలో ‘A
rhythmic Creation of
beauty’ వున్నది. తనదైన ముద్ర
తిలక్ కవితలో కన్పిస్తుంది. ఇదే కవి
త్వానికి జీవగణ్ణ.

వ్యక్తికి సంఘానికి అవినాభావం (non-
seperation) వుంది. సంఘం వ్యక్తిని
వదల మనలేదు. అండ్లయపాలన, జాతీ
యోద్యమ చైతన్య ప్రభావమూ తెలుగు
కవిత్వంలోని అధునికతకు కారణాలు.
సమాజంలోని దరిద్రం, హింస, దురహం
కారం యివన్నీ తిలక్ లో మానసిక పరి
ణామాన్ని కలిగించాయి. అభ్యుదయ
కవినోద్యమం తిలక్ మనోభావ పరంపర
1938 లో సంధ్య సంకలనం గానూ,
1962లో ‘అమృతం కురిసినరాత్రి’ గానూ
రూపం దిద్దుకొని వెలువడింది.

‘అమృతం కురిసినరాత్రి’లో మానవ
జీవితాన్ని అన్ని కోణాలనుండి, అన్ని
దృక్పథాలనుండి చిత్రించడం జరిగింది.
ఇక కవిత్వంలో పరిశీలిస్తే భావ కవితా
చ్ఛాయలూ, అభ్యుదయ భావనలూ
సంగమించినట్లు తోస్తుంది. శైలి సమీక

రణ విషయంలో 'వంశుర్' 'అభ్యుదయ కవితాయుగం' గా ప్రవర్తించిన రోజుల్లో అనేకమంది కవులు శైలికి, ఆత్మర రమ్యతకూ ప్రాధాన్యం యివ్వ నం ను వల్ల అదొక లోపంగా పరిణమించింది. ఈ దోషాన్ని పరిహరించి తిలక్ అభ్యుదయ భావాలకు రమ్యమైన శైలిని సమకూర్చడంలో కృతకత్యు డయ్యాడు.' అన్న మాటలు యథార్థానికి నాత్యమిస్తున్నాయి.

ప్రారంభంలో 'నాకవిత్వం' లో తన కవిత్వాన్ని గూర్చి కొన్ని వివరాలు ఇచ్చాడు.

'నాకవిత్వం కాదోక తిత్త్వం

అది కాదు మీ రనే మనస్తత్త్వం'-
తన కవిత్వం కేవలం ఏదో ఒక తత్త్వానికి (రాజకీయ మత తత్త్వాలకు) సంబంధించింది కాదనీ కొన్నిటికే పరిమితం అయ్యే మనస్తత్వం తనది కాదనీ చెప్పాడు.

అదే ఖండికలో

'నా అక్షరాలు కన్నీటి జడులతో తడిసే
దయాపారావతాలు
నా అక్షరాలు ప్రజాశక్తుల వహించే
విజయ విరావతాలు
నా అక్షరాలు వెన్నెలలో ఆడుకునే
అందమైన ఆడపిల్లలు'

'మొవటిపాదంలో కరుణ వృద్ధయం వ్యక్త మౌతుంది. ఇదే మానవతా వాదం. రెండవ పాదంలో అభ్యుదయ భావనకు ఆవిర్భావం జరిగింది. మూడవపాదంలో భావకవితా లక్షణాలు వ్యంగ్యంగా వున్నాయి. అంతేకాక శైలి విలసనాన్ని కూడా గుర్తుచేస్తుంది,

తన కవితా వస్తువును గూర్చి

'అగాధ బాధా పాథక పఠంగాలు
ధర్మవీరుల కృత రక్తనాళాలు
త్యాగశక్తి ప్రేమరక్తి కాంతినూక్తి
నాకళా కరవాల ధగధగ రవాలు'-

అంటూ తన కవితా కరవాలానికి ప్రేరకాలూ ఉపస్కాంకాలూ అయిన అంశాల్ని తెలిపాడు.

తన కవిత్వాశయాన్ని ఈ విధంగా తెలుపుతున్నాడు.

'నకతి-కవిత' అనే ఖండికలో

'కవిత్వం ఒక ఆర్కెమీ'

దాని రహస్యం కవికే తెలుసును.

కాళిదాసుకు తెలుసు, పెద్దన్నకి తెలుసు,
కృష్ణకాశ్మీరికి తెలుసు, శ్రీశ్రీకి తెలుసు.'

'నువ్వు చెప్పే దేదైనా నీదై వుండాలి,
నీలోంచి రావాలి
చించుకుని రావాలి... .. ,

'కవిత్వం అంతరాంతర జ్యోతి స్సీమల్ని
బహిర్గతం చెయ్యాలి

విస్తరించాలి చైతన్య పరిధి
అగ్ని చల్లినా అమృతం కురిసినా
అందం ఆనందం దాని పరమావధి'

కవిత్వం ఒక ఆర్కెమీ. దాని రహస్యం కవికే తెలుసుని అందునా మొట్టమొదట కాళిదాసుకే స్థానం యివ్వడం గమనార్హం. కాళిదాసులోని ప్రకృతి పరిశీలనా, మానవ మానవేతిర భావా విస్ఫురణ నేర్పు అందుకు కారణం అనిపిస్తుంది. తరువాత పెద్దనను పేర్కొనడంలో భావన ఎంత అభ్యుదయ కరమైనా అందంగా వ్యంగ్య విలసితంగా చెప్పకపోతే అది రాణించదన్న అభిప్రాయం అంతర్లీనమై వుంది. ఆనరుసలో కృష్ణకాశ్మీరీ, శ్రీశ్రీని చెప్పడం తన భావకవితా ఛోరణికి అభ్యుదయ భావాలను జోడించడం తెలుస్తుంది. కవిత్వం అంతరాంతర జ్యోతి స్సీమల్ని బహిర్గతం చెయ్యాలనడంలో తన అచభూతికీ, వృద్ధయగత భావపరంపరకూ అక్షర రూపం కల్పించా లన్న ఆశయం తెల్లమౌతుంది. అగ్ని చల్లినా, అమృతం కురిసినా అందం ఆనందం దాని పరమావధి. ఇది కాంతి విప్లవచైతన్యాన్ని ప్రకటించే

చేస్తుంది. ఆవేశం + అనుభూతి కల్గిన కవిత్వమే సామాజిక పరిణామాన్ని కల్గించే కాంతిని ప్రతిపాదిస్తుంది.

ఈవిధంగా తిలక్ తనకవితా నిర్వచనాన్ని, కవిత్వతత్వాన్నీ, కవిత్వాశయాన్ని, దాని ఫలప్రతిఫలత్వినీ ప్రకటించడం జరిగింది.

తిలక్ భావకవిత్వంలో అభ్యుదయ భావాన్ని ఎలా సమ్మిశ్రితం చేశాడో పరిశీలింపదగింది.

భావకవిత్వం: తిలక్ పై ఆంగ్ల కాల్యనిక్ వాద (Romanticism) ప్రభావం ఎంతైనా వుంది. అందువల్లే ఆయన కవిత్వంలో హైందవ, పాశ్చాత్య సంప్రదాయ ప్రభావం చోటు చేసుకుంది. హైందవ సంప్రదాయ ప్రభావం :-

'నా కవిత్వం' అనే ఖండికలో

'నా అక్షరాలు ప్రజాశక్తుల వహించే
విజయ విరావతాలు
నా అక్షరాలు వెన్నెలలో ఆడుకునే
అందమైన ఆడపిల్లలు.'

ఈ పాదాల్లో విజయ విరావతాలు, వెన్నెలలో ఆడుకునే అందమైన ఆడపిల్లలు అనే మాటలు హిందూ సంప్రదాయాన్ని తెలుపుతున్నాయి.

ఇలాగే 'ముసలివాడు' అనే ఖండికలో కాటికి కాళ్ళు చాచుకున్న ముసలివాని స్థితిని వర్ణిస్తా.

'నాకు కలలో కనిపించు డాక్టరు
వైద్యసోక్రపు.
విరిగిన బాతు మెడ, దున్నపోతులు'

మనశానికి ప్రతీక యముని వాహనం దున్నపోతు. ఇది హైందవ సంప్రదాయ భావన.

ధర్మగజా! ఇక అరణ్యవాసం నీకుగతి
'దుశ్యోధనసార్వభౌమా
ప్రెడది నీకుభ్రది'

ఈ మాటలు 'కామరాజు కాయ' అనే ఖండికలోనివి. ఇది హైందవసంప్రదాయ భావనా ధోరణికి చిహ్నం.

'దీపం' అనే ఖండికలో
'ఏడవ అండ్ ఈడ్లు చేసిన పాపం
ఇలపై వెలిగించిన తొలిదీపం' ఈ మాటలు పాశ్చాత్య సంప్రదాయ భావనకు తార్కాణం.

భావకవిత్వంలో ప్రణయ తత్త్వాన్ని తిలక్ ఆవిష్కరించాడు.

'నిన్ను నన్ను బలహీనులనీ,
నెక్కిపిస్తులనీ నిందిస్తుంది
ఊపిరాడక గిజగిజలాడే ఈలోకం
ఎవరెప్పుకన్నా ఎత్తైన నా ఊహ
శిఖరాన్ని వీళ్లెక్కలేరు.

సిందూరం కన్నా ఎరుపైన నాహృద
యాన్ని వీళ్ళు చెరువ లేరు.'

ఈ పద్యంలో నడచిన భావక విత్వంలో పలాయన వాదాన్ని ద్యోతికం చేయడం తిలక్ ప్రత్యేకత.' నా అనుభూతినాది ... దాన్ని నేను ఆవిష్కరిస్తాను' అని చెప్పి తన అనుభూతిని భావకవిత్వ రూపంలో ఆవిష్కరించాడు తిలక్.

ప్రకృతి కవిత్వం :-

'సంజె పెదవుల ఎరుపు కడలి అంచులవిరిగి
సంజ పరికిణి చెరువు ఎడదలోతుల మెరిసి
ఏటికొంఱల నిదుర ఎట్టుగా ప్రాకింది.
బాతురెక్కల నీడ బరువుగా సాగింది.'

ఇది తిలక్ 'ప్రకృతి' పరిశీలన జ్ఞానానికి నిదర్శనం

భావకవిత్వ :- 'అమృతం కురిసిన రాత్రి' అనే ఖండికలో

'జలజల మని కురిసింది వాన
జాల్వారింది అమృతంపు సోన
దోసిళ్ళతో పట్టి త్రాగి వచ్చాను.
మృత్యువునీదుఃఖాన్ని వెళ్ళిపొమ్మన్నాను'

ఈ భావన మధురమయింది. అమృతంపు సోన దోసిళ్ళతో పట్టి త్రాగి తే

దుఃఖాన్ని, చావు తొలగిపోతాయన్న కుభాశంసన ఇందులో ఇమిడివుంది.

అభ్యుదయ భావన :- ఇందులో అభ్యుదయవాదం, మానవతావాదం. అనుభూతివాదం, శాంతి కాముకత్వం మొదలైనవి తిలక్ సాధించిన అంశాలు.

'ఇస్పటికీ దిగులు నీరునిండిన కోటి
మనస్సర స్తీరాల నాకవిత
కోరికల కోణారకారపు
క్రొత్త చెట్లను నాటుతుంది.'

క్రొత్త చెట్లు నిరంతరం పెరిగేవి. కోణారకారపు క్రొత్త చెట్లు అనడంలో అభ్యుదయ భావన వుంది. కోణారకారం ముందుకు పోడిచికొని వచ్చే దుఃఖం వంటిది. ఇదే అభ్యుదయ భావన.

'తిపాలా బండ్లతోతు' అనే ఖండికలో
'ముసలి దానికి మంచి నార్త నందించు
ముడుతలు పడిన ముఖంమీద

ఆనందాన్ని పలికించు'

ముఖం సమాజానికి దర్పణం. మధ్య తరగతి ప్రభావీకరణం ఆముఖ లోని ముడుతలు. ఆముఖంమీద ఆనందాన్ని పలికించమని కోరిక అభ్యుదయ భావం.

'ఆర్తగీతం' అనే ఖండికలో

'నేను చూశాను నిజంగా ఆకలితో

అల్లాడి మర్రెట్టు క్రింద
మరిణించిన ముసలి వాణ్ణి

నేను చూశాను నిజంగా మూర్తిభవత్
దైన్యాన్ని హైన్యాన్ని
క్షాభితాశ్రు క్షణాల నీరధుల్ని
గచ్చిల్ శవాకార వికారుల్ని

ఇది ఏనాటికెంత ఫలశ్రుతి?
ఏవిజ్ఞాన ప్రకర్షకు ప్రకృతి?
ఏబుద్ధదేవుడి జన్మభూమిక గర్వస్మృతి?

ఈ గేయం తిలక్ సామాజిక అవగాహనను అవగతం చేస్తుంది. విశృంఖలంగా వున్న హైన్యానికి దైన్యానికి తిలక్ అక్షరాకృతి కల్పించాడు.

పాశ్చాత్య తేజాస్వీని 'Humanism' బ్రహ్మసమాజ మత మను శేరునో ఆంధ్రదేశంలో ప్రచారమయింది. అకారణంగా 'వస్తుశాస్త్ర గీతం' లో

'సంపచితమైన జాతిమతాల సరిహద్దుల్ని
చెరిపివేస్తున్నాను నేడు
అకుంతితమైన మానవీయ పతాకాన్ని
ఎగురవేస్తున్నాను చూడు.'

ఈ గేయం జాతిమత నిర్మూలనం ప్రాతిపదికగా సాగింది. దీనితో మానవతా వాదం ప్రతిష్ఠితమైంది.

'పిలుపు' అనే ఖండికలో

'కాలం విరిగిన బండిచక్రంలా
కదలలేక పడిపోతే
ముండిచేతుల మానవత్వం
తెల్లబోయిన దీనదృశ్యం'

దీనితో మానవతావాదం పతాక స్థాయిని చేరుతుంది. తిలక్ సాధించిన వాస్తవిక శాంతి విప్లవచైతన్యం ముఖ్యమయింది.

'యుద్ధాల్ని సృష్టించే మహా గాయకులు
శకాల సరిహద్దులలో నిలబడి
క్షేణాల శతఘ్నల్ని పేలుస్తున్నప్పుడు
అకాల మరణం పొందిన అనాథ బాలుణ్ణి

ఒడిలో పెట్టుకొని
అతగాడు ఎర్రని కళ్ళతో
ఏమీ ఎరుగని దేవుని ప్రశ్నిస్తున్నాడు.'

ఈ ఖండికలో యుద్ధ విముఖత్వం, శాంతికాముకత్వం స్పష్టమవుతుంది.

అభ్యుదయ భావనకు రిమ్యుమైన శైలి సమీకరణ చేయడంలో తిలక్ కృత కృత్యుడగువాడు.

'ఆర్తగీతం' అనే ఖండికలో
'సీక్రొత్త సింగారమ్ము వలదు ఉదార్త
సురభికొత్త శయ్యా సజ్జితమ్ము వలదు
రిసప్తావితిము వలదు.'

ఈ గేయం ప్రబంధవర్ణనల ధోరణిలో సాగింది. ఈ రిమ్యుమైన శైలి సమీ

కరణ తిలక్ అభ్యుదయ భావానికి పుష్టి నిచ్చింది.

‘న్యూసిలండ్’ అనే ఖండికలో
‘మాలిన్సన్ మనసులో వున్నా
మల్లెపువ్వులా నవ్వగల్గడం
యీనాటి తెలివ్.’

‘కిఖరాకోవాణం’లో
‘కాలం కాలం లాంటిది
కమ్మతూ నుకొని నడిస్తే
ఉచ్చులో పడతాడు
శక్తి పరుడు యుక్తి పరుడు
దాన్ని భేదిస్తాడు.’

ఈ అభివ్యక్తిలో తిలక్ ప్రకృతి అన
గానానా, మనస్తత్వ పరిశీలన
జ్ఞానమూ అర్థమవుతున్నాయి.
చివరిగా

‘అక్షలాది దేవుళ్ళనుండి
వారిపూజారుల నుండి
వారి ప్రతినిధుల నుండి
దేవుడా! రక్షించు నాదేశాన్ని’

అంటూ భగవంతునికి తన అభ్యర్థనను
‘ప్రార్థన’ అనే ఖండికలో తెలిపాడు.
తిలక్ దీనిలో తనదైన ముద్రను నిలిపి
తన కవిత్వానికి భరతవాక్యం పలికాడు.

వ్యక్తులనూ, సంస్థలనూ, రాజకీయ
వ్యవస్థలనూ సమాజ శ్రేయస్సు వైపు
మళ్ళించడమే కవిత్వధ్యేయం. తిలక్
తన కవిత్వ దృష్టిని సాంఘికాభివృద్ధిపై
శ్రేణీకరించాడు. ‘అపారకావ్య సం
పాత, కవిరేవ ప్రజాపతి; యథాస్మైకో
చ తే విశ్వం, తథేదం పరివర్తతే’ అనే
ఆనంద వర్ధనుని లక్షణానికి తిలక్, అతని
‘అమృతం కురిపిన రాత్రి’ లక్ష్య
లయ్యాయి.

శ్రీశ్రీ అన్నట్లు ‘కవితాసతి నొసట
నిత్యరస గంగాధర తిలకమే’ మన కాల
గంగాధర తిలక్.

అ ను భూ తి

— శ్రీ రామదుగు వెంకటేశ్వరశర్మ.

- ‘ఉదయశ్రీ’ యై యువ్వు, తనదనమునంగున కృపారసశ్రీ లాలుకన్
విదితమ్ముగ ‘విజయశ్రీ’ల్, గుదురుకొనియె నీదుకావ్యకోమలిధరణిన్
- నుతులై, తీయని సదలం, కృశులై, గంగాతరంగరింగణ విలస
ద్గతులై వాణివీణా, శ్రుతులై నీభవ్యకృతులు శోభిలు జగతిన్.
- కలువలు పూచినట్లు, చిలు గాలులు వీచినట్లు, బోసిన
వ్వలసిరి బాపుజీ యెలక బోసినట్లుల్, మధురామృతంబు జా
దిలి వెదజల్లినట్లు విరి వెన్నెలకన్నెలఁ జిల్కినట్లు; కో
యలకలగానమాల వెల యించినట్లు, వసంతయామనుల్
పులకలు దేరినట్లు చిర బూచిన జాజులు మోజులై పరి
మళ మెలయించినట్లు, సుమ మాలతదోలలఁ దేరినట్లు, మం
జులమగు వేణుగానమున సోలినబృందకలిందకానదీ
సలిలములందుఁ దానములు సల్పినట్లుల్, సిగవూలు రాధతోఁ
గలకలనవ్వినట్లు, కడు కమ్ముగ నాఁ దనసూయ జోలపా
టలు మురిపించి నట్లులు తడఁబడ మెట్లను కుంతిపాలబు
గ్గలపసివాని నెత్తుకొని గంగ దెసన్ దిగివచ్చినట్లు, లా
ర్కీల యనురాగ జీవలహరిన్ వని వెన్నెలఁ జేసి అత్మబున్
వెలుగులఁ దేల్చినట్లు, రెద విందులు చేసెడి కన్నెకోరికల్
తలుపులతీసిన ట్లభినుతమ్ముగ నర్తకి ‘ఘల్లు’ మంచు నం
దెలకదలించి నట్లు, తియ తేనియ లానినట్లు, జారి బా
టలవిరులెల్ల బుద్ధునిక గాని వరాల వరాల జల్లు న
వ్వలగుచు మోవిపై మురిసి పోయినట్లుల్, మురిపాల జేనిము
ద్దుల చెలి ‘మాయ’ దిగ్భక్తలఁ దోగి కలన్ దులదూగినట్లు, మై
థిలి యెదయందు పొంగు తరి తీపుతలంపులై మాలయాచు భా
సిలి కరమందునన్ బరవళించి నట్లుల్, పరి మేకుకై సుమాం
జలి చెవియందుఁ జెందోవయు జాఱగ గౌరి యొసంగినట్లు, గు
వ్వలవలై జంట మింట నెల బాలునిగైకొనినట్లు, సత్య చూ
పులకును గంపు సాంపులని పొంపిరి పోయినట్లుల్, రిసాలముల్
లలితరసాకృతిన్ గవి కలమ్మునఁ జిందులు వేసినట్లు, పా
పలకయి తల్లి ముద్దలిడి పాలబువందినిపించునట్లు, త
క్కిలి గిలి భాస్కరుండొసఁగ కిల్కిల పద్మిని నవ్వినట్లు, ప
ల్కులకులుకుల్ వెలార్చు నతి లోక మతంబగు నీ కవిత్వముల్
తొలకరి జల్లుల టెదకుఁ దోచునుగాదె! పఠించు వారికిన్.

జా లి గు ం డె

- శ్రీ జయంతి వేంకటాద్రి.

అదియొక చిన్ని మేక కడుపారగ పచ్చికమేసి హాయిమై
వృద్ధుల పదంబుల న్నులుకలేయుచు దిగ్గడి దేమిహేతువో
కడలక మూల్గుచుండె, జనకాండము ధానిని లక్ష్యపెట్ట దా
యెడగల తాదయే మొ వది యొంపగ నేరని మూగ జీవమై.

చెవులెత్తున్ తను జూచి సాయపడి రక్షింపంగ నైవచ్చుసా
ధువులేతెంచిన జాడగాగ, పరువెత్తున్ కొంతదూరంబు పెన్
రవలిన్ గొం తగలించి యార్చు మదికాం తింబింత చేకూర కా
నవజీవంబు సమీపగ్రామజనహృ న్నాశీకముల్ భేదింన్.

కొండొక మేక గ్రామమునకున్ సరిహద్దు గానలంబులొ
చండతరాకృతిన్ చదుప చచ్చెను వ్యాఘ్రముచేత నన్నయు
ద్దండపు వార్తలున్ చెవికి దాకినవాడగు రాజగుండెనకు
మెండుగ నానె మేషకృత భీతిగళి స్వన మొక్క పెట్టునన్.

మురిపెముతోడ తెల్పు నలుపుంగల చిన్ని కుమారు లిర్వ్యురున్
చెరియొక ప్రక్క గంతులిడ క్షీరముగ్రోలగ నెంచువారి, నే
మరచి తొలించినట్టి యజ మా యది, యండలిబిడ్డ తల్లికై
యరచెడి నిట్లుగా ననుచు నాగిన యాతని కాత్మదోచినన్.

జాలిమెయి కూనఁజేకొని

రాలను రప్పలను దాటి లాలితమలినా

బాలు డజార్యక మాదటఁ

కాలింపగ నిట్లు చేరె పరమస్థితిన్.

ఆ మెదువైన గుండెకడ లాడెను కొండొక స్ఫూరకంబుగా
ప్రేముడి కన్నతల్లి సరి రెండగునేండ్లకు బూర్వమందు వి
క్రామ నుఖంబుగా విధివ శంపదు తన్నును జేసి యంతస్వ
ర్థమము చేరె నన్నవిరతం బగు దుఃఖపుటూహ లీతమై.

జనని గతించినట్టితొలి జాడలు మాయవిరోజులందు తిం
టినొ తిన కుంటినో యెటుగ నేరను, శత్రువు వెంటనంటుచో
తనువును గోరిపారెడివిధంబుననా పదియేండ్లయూడునన్
జనితిని దిక్కుగానక యజార్యక మాగతికయ్యె దుఃఖయై.

సాగెను కొంతకాలమటు సాయముగా ప్రతిసంధ్య యందునే
వాగరిమంబునన్ గతీక లాకులు దెచ్చి యొసంగి మేపుటన్
తీగలుసాగ మైత్రి విడదీయగ నోపని రాగబంధమై
యాగతసౌఖ్య సంపదగ నయ్యజ పోతముతోడ రాజుకున్.

మేకను నేవగించుకొను మిక్కిలిగా, నిజబంధు లెవ్వరున్
వీక కనుంగొనంగ పృథివీతలంమం దొకగుండులేడ యా
లోకము వీడినట్టి దిక రూఢిగ నిత్యము సాయమైన 'సా
రా' కనువిందునీయ పెర లక్ష్య మదేలను రాజు తండ్రికిన్.

పొరుగుగ్రామము వీడి ప్రొద్దుపోవగ పురపురనడచి
యరుదెంచు రాజుకు బాటనడుమను నరయ క్రీసీడ
మరచె నెమ్మేను తండ్రియు త్రాగి, ఇమ్మాడ్కి నీతిదును
చొరవజేసెనొ యే మొ మేక నమ్మగ సామ్మకై తొడరి.

క్రూరుడు తండ్రియం చనగ గూడునె? మత్రియవస్తు
నాశమున్

గోరునె మానవత్వ మెద గూడినవా డత డయ్యెనేని? లో
నారయ పెద్దియోన్ మిగిలె నా తనవన్న వనేక ప్రశ్నముల్
దారున వేచెపుత్రు విరతంబుగ తండ్రిని గూర్చి తన్నుదిన్.

తెలతెలవారుచుండ రవి దీప్తి యొకింతగ సాగు నంతకున్
చలితమనంబు నిబ్బరము సంతరణం బొనరింప రాజు దు
స్తుల గొని గేహము న్విడిచి దూరపథంబు జనంగనేగ. కా
గల తన భౌగ్యరేఖల వికాసము సర్వము దైవదత్తమై.

శ్రీ నాథుని సమాస పరిశీలనము

— శ్రీ డా. నేతి అనంతరామకృష్ణి, ఎం.ఏ., పిహెచ్.డి.

(గతసంచిక తరువాయి)

బహువచన ప్రత్యయముకలసి:-

1-3 3 ద్వ్యువు :- ఈ సమాసమునందు సంఖ్యా విశేషణము పూర్వమందు వచ్చును.

ఇరు - కేలు [కాశీ 5.195]
ఏను - కోసులు [భీమ 2.88]
నల్లడలు [హర 7.170]
నాలుగు - మోములు [శివ 1.3]

2. కొన్ని యెడల పరిపదాది న వర్ణము పూర్వ పదాంత్య వాల్చతో కలిసి దానికి వికారము కలిగించును.

మున్నూలు [శృ.నై 6.72]
నన్నూలు [కాశీ 5.192]

3. ఒక, ఒక్క అను సంఖ్యలు విశేషణములుగను. ఒక్కడు, ఒక్కటి అను నవి నామ రూపములుగను ప్రయోగింపబడుచున్నవి.

ఒక, ఒక్క అనునవి మొదటి అవయవముగా గల సమాసములు.

ఒక - కుత్తుక [హర 2.60]
ఒక్క - కుండేలు [శృ.నై 8.183]
ఒక - చాయ [శివ 3.78]
ఒక్క - చోద్యంబు [కాశీ 3.118]

4. రెండు అను రూపమునకు విశేషణము 'ఇరు'.

ఏకవచనముగ :-

ఇరు - చక్కియ [హర 7.40]
ఇరు - గేలు [కాశీ 5.195]
ఇరు - చెవి [భీమ 4.50]

ఇరు - పూటలు [శృ.నై 5.74]
ఇరు - గెలఁకులు [కాశీ 5.286]

5. 'ఇరు' నకు 'నమ'లు పరమైనపుడు 'ఇను' అదేశముగా వచ్చును.

ఇను - మడి [శృ.నై 5.23]
ఇమ్మడి [హర 7.144]
ఇను - నూలు [హర 4.60]
ఇన్నూలు [శృ.నై. 6.72]

6. మూడు అను రూపమునకు విశేషణము 'ము'. ఏకవచనమున :-

ముచ్చిచ్చు [భీమ 3.37]
ముప్పొద్దు [శృ.నై 6.142]

7. నాలుగు అను రూపమునకు విశేషణము 'నలు'.

ఏకవచనమున :-

నల్లిక్కు [శృ.నై 7.88]
నల్లడ [కాశీ 3.105]

1.3.4. బహువ్రీహి :- ఇది అన్య పదార్థ ప్రధానము. తారతమ్య పరిశీలనము చేయగా బహువ్రీహి సమాసములు శ్రీనాథుని భాషలో తక్కువ. వానిలో కొన్ని సంస్కృత రూపములతో పోలియున్నవి.

'పోడి' అనుపదము రెండవ అవయవముగా గల సమాసములు నన్నయ భాషలో లేవు. నన్నచోడునిలో 'తలిరుబోడి' [కు.సం 5.135] అని ఒకే ఒక ప్రయోగము కలదు. కాని శ్రీనాథునిలో

గల బహువ్రీహి సమాస సామన్యము నిట చూపుదును.

అలరుబోడి [హర 4.83]
ఇరుగుబోడి [కాశీ 3.41]
ఎలదీగబోడి [శృ.నై 8.178]
ఏనికమోముతాల్పు [భీమ 1.2]
కొండవిల్లు [భీమ 4.46]
కొండరాచూలి [హర 4.17]
కొన్నెల పువ్వుతాల్పు [భీమ 2.117]
చిగురుబోడి [కాశీ 6.265]
తలిరుబోడి [కాశీ 2.117]
తమ్మిపూచూలి [శృ.నై 2.138]
తీగబోడి [కాశీ 7.137]
నలువ [భీమ 3.186]
ననవిల్లుడు [భీమ 3.212]
పూబోడి [శృ.నై 8.40]
ముక్కంటి [శృ.నై 3.101]
మచ్చెక్కంటి [హర 7.127]
మెలుంగుబోడి [కాశీ 3.23]

2. ఈక్రింది సమాసములలో నుత్తర పదములందు వికారము కలిగినది.

ముక్కంటి [కాశీ 2.11]
నలువ [భీమ 3.186]
తొలకరి [హర 4.47]
కొండరాచూలి [హర 4.16]

1.3.5 ద్వంద్వము :- ఉభయ పదార్థ ప్రధానము ద్వంద్వము. సహజముగనేది బహువచన ప్రత్యయము కలిగియుండును.

అన్నదమ్ములు [భీమ 1.33]
అత్త - మామలు [శృ.నై 7.9]
తలి - దండ్రులు [కాశీ 3.330]
పాలుపెరుగు గోగిరంబులు [హర 6.56]

జాతీయ సాంస్కృతిక పక్షపక్షిక

2. ద్వంద్వ సమాసమున గెండవ అవయవమైన 'పా'కు 'వా' రాకుండుట. ఈక్రింది ప్రయోగము గలదు.

ఆటపాటలు [భీమ 5.41]

3. ద్వంద్వ శబ్దముతోడను కొన్ని యెడల ద్వంద్వ సమాసములు కలుగవచ్చును.

విసే విసనిభంగి [శృ.నై 6.33]

4. సముచ్చయార్థకమునకు బదులుగా దీర్ఘము వచ్చిన ప్రయోగ మొకటి శ్రీనాథుని రచనయందు కలదు.

చెల్లాయంబశీద్రావితిన్ [చా.మం 1.119]

1-1-1 శ్రీనాథుని రచనలలో ఈక్రింది సమాసములందలి ఉత్తర పదము అవ్యయప్రతిరూపక విశేషముగా నున్నది.

తలక్రిందు [కాశీ 3.152]

ఉరువడి [కాశీ 6.227]

వెంబడి [భీమ 4.60]

2. ఈక్రిందివానియం దుత్తరపదము ద్వంద్వకరూపమై విశేషార్థమును కలిగించుచున్నది.

రేపాడి [కాశీ 2.83]

ఎల్లండి [కాశీ 7.74]

3. ఈక్రిందివానియం దుత్తరపదము ద్వంద్వకరూపమై అవ్యయములను కల్పించుచున్నది.

ఇటలెట్టి [శృ.నై 3.144]

కాబట్టి [హర 1.15]

కనుకని [కాశీ 2.17]

పదంపడి [శృ.నై 4.80]

4. ఈక్రిందివాని యందుత్తర పదము తుమున్నర్థకమై అవ్యయములను కల్పించుచున్నది.

ఎడపడడప [కాశీ 4.85]

క్రచ్చుట [కాశీ 6.236]

5. ఈక్రింది ఆమేడిత సమాసములు ఒక వ్యాపారమునకు పునః పునరాగతమును, ఆధిక్యమును నూచించుచున్నవి.

ఇవి కేవలము నామములేకాక, విశేషణ,

క్రియా విశేషణ, అవ్యయములుగ వచ్చును.

తరువందరువ [హర 6.62]

ఎదురు కడురు [భీమ 4.12]

ఆచట నచట [శృ.నై 125]

అల్లనల్లన [శివ 4.40]

అంచెలంచెలు [కాశీ 1.132]

6. భ్వన్యను కరణ నిర్మాణమున పునరుక్తి సహజము.

కలకల [శృ.నై 7.156]

గనగన [హర 4.14]

జవజవ [కాశీ 5.119]

పుటపుట [భీమ 3.222]

సాటసాట [క్రీడా 2.29]

విసవిస [శృ.నై 1.72]

7. నిలక్షణార్థకమై ఒకేపదము పునరుక్తమై సమాసముగా నగుటయు కనుపట్టును.

ఒండొండ [కాశీ 3.235]

1-5-0 శ్రీనాథునిభాషలో ఏక్రింది సమాసములు విశిష్టములగుటచే వేరుగా ప్రదర్శింపబడుచున్నవి.

1. అ- మొదటి అవయవముగా గల సమాసములు.

అ-గొను [శివ 2.21]

అ-కన్న [కాశీ 7.70]

2. ఆకు- మొదటి అవయవముగా గల సమాసములు :

ఆకు-మోవి [శృ.నై 5.28]

ఆకుగొడుగు [హర 3.33]

3. ఎల- మొదటి అంశముగా గల సమాసములు.

ఎల-నోట [భీమ 3.36]

ఎలప్రాసగుడుక్కులు [హర 2.91]

4. ఎదురు- మొదటి అంశముగా గల సమాసములు.

ఎదురు గడ్డికు [శృ.నై. 4.97]

ఎదురుక్క [కాశీ 7.217]

5. కడు- మొదటి అంశముగా గల సమాసములు.

కడగన్న [శృ.నై 7.41]

కడకొమ్మ [భీమ 4.134]

6. కన్నె- మొదటి అవయవముగా గల సమాసములు.

కన్నెపువ్వు [శృ.నై 1.92]

కన్నెకూర్మ [శృ.నై 1.86]

7. జమిలి- మొదటి అంశముగా గల సమాసములు.

జమిలిపాము [హర 5.5]

జమిలి మండగలు [శ్రీ.నై 6.121]

8. తండము - రెండవ అంశముగా గల సమాసములు.

త్రవ్వితండము [క్రీడా 256]

కంకాళతండము [కాశీ 3.138]

9. తరిగ - మొదటి అంశముగా గల సమాసములు.

తరిగదండు [హర 7.80]

తరిగలవడి [హర 6.90]

10. తరి- మొదటి అంశముగా గల సమాసములు.

తరికొండ [హర 6.76]

తరిత్రాడు [శృ.నై 5.63]

11. తల- మొదటి అంశముగా గల సమాసములు.

తలపువ్వు [శృ.నై 8.201]

తలచీర [కాశీ 1.139]

12. నడు - మొదటి అంశముగా గల సమాసములు.

నడుత్రోవ [భీమ 4.181]

నడుచక్కి [హర 1.3]

13. పెడెడ- మొదటి అంశముగా గల సమాసములు.

పెడెడ- మొదటి అంశముగా గల సమాసములు.

వెడఁద-కన్న [భీమ 6.69]
వెడఁద-నోస్తి [చా.మ 1.131]

1.6.1 సిద్ధ సమాసము సంపూర్ణ
రూపము వైకృత మయినపుడు సమాస
మందలి పూర్వపదమునకు తెలుగున వ్యస్త
ప్రయోగములేదు.

అడియాస [కాశీ 20111]
అంతి పురము [శృ.నై 7,145]
గండ్రగొడ్డలి [శివ 4.29]
పరుసవేది [భీమ 2.144]

2. పూర్వపద మాపవిభక్తిక మగుచో
దాని రూపవిభక్తిక రూపము నిలుచును.
మునికోల [కాశీ 3.225]
వింటిజోదు [శివ 3.53]

1.6.2 తెలుగున రెండు మూడు పద
ముల కలయిక చే ఏర్పడు సమాసములే
ఎక్కువ. అంతకంటె ఎక్కువ పదము
లతో ఏర్పడుట అసహజము. కాని సం
స్కృతమున అట్టివి చాలఎక్కువ. శ్రీనా
థుని భాషలో అవయవ నిర్మాణము నను
సరించి సమాసములను అయిదు విధము
లుగా విభజించుట యైనది. అందు రెం
డంశముల సమాసములు 2135.

ఉదా: ముద్దుఁగూన [హర 4.6]
వేల్పువెజ్జ [భీమ 4.96]

మూడంశముల సమాసములు 549.

ఉదా: అలరువింటి జోదు [శృ.నై 1.94]
సింగిణి వింటికోప్ప [భీమ 5.96]

నాలుగంశముల సమాసములు 127,

ఉదా: అనువగు కొను దీఁగెలు
[భీమ 5.104]

నున్నని నీరు కావిదోవతులు
[శివ 3.112]

ఐదంశముల సమాసములు 28

కన్నెక్రొక్కాణు మెఱుఁగుఁదీగ
[శృ.నై 3.88]

వడఁకుగుబ్బలి కూతు కొడుకుకుట్ట
[కాశీ 1.2]

ఆఱంశముల సమాసములు: 3

జగ-జెట్టి-పాప-తేని - యా-దల
[భీమ 5.9]

వడఁకు-గుబ్బలి-రాచ-వారి-కూరిమి-కన్య
[కాశీ 4.140]

శ్రీనాథుని కృతులలో ఉన్న సమాస
సామస్త్యము 3842. అందు అటు అవయ
ముల సమాసము పెద్దది.

ఉపయుక్త గ్రంథములు

1. Suryanarayana, J. -
A study of Telugu com-
pounds, S. V. University,
Tirupathy, 1966.

2. అనంతరామ శాస్త్రి, నేతి :
శ్రీనాథుని భాష - వర్ణనాత్మక విశ్లేష
ణము. అమృత గ్రంథము.

3. అధర్వణాచార్య: వికృతివివేకము
(లేక) అధర్వణాచారి కావలి. *

సంకేత పదవివరణము

కాశీ:- కాశీఖండము

క్రీడా:- క్రీడాభిరామము

చా.మ:- చాటుపద్య మణిమంజరి.

ప.వీ:- పల్నాటి వీరచరిత్ర

భీమ:- భీమఖండము

వీధి:- వీధి (క్రీడాభిరామము)

శివ:- శివరాత్రి మాహాత్యము

శృ.నై. శృంగార నైషధము

శృం.శ్రీ:- శృంగార శ్రీనాథము

శ్రీ.శృం:- శ్రీనాథుడు శృంగారియా

హర:- హరవిలాసము

హర.వీ. హరవిలాస పీఠిక.

“స ర సో త్సా హం”

— శ్రీ కమల్.

ఎందుకు నా మనఃకుహర

మీవు కలంచగ వచ్చినావు నీ

క్రొందలిరాకు మోవి రుచి

కొంచెము చూపు రసజ్ఞనేరవా?

మందరసంధ్యలో సాగను

శోభల సొంత మొనర్చి కొంటివే?

మందమరాళ గామిని ! ను

మాంజలి కూర్చు ననుగ్రహింపుమా.

నెచ్చెలి వేగము రమ

ణీయ మనోహర భావలాహరీ

నిచ్చు కథావినోదముల

నీప్సితరీతి వచింతు సౌఖ్యమై

వచ్చె సుఖాలిచ్చురస

బంధువు నవ్యవసంతమల్లదే

నచ్చినరాగ మౌధుయల

నవ్వుచు పోదము రమ్యలోకముల్.

పల్కుట నచ్చదా? మధుగ

భావ విరాజిత నీడు మేనిలో

పుల్కుల వెంచుకే? పుడమి

బోధలు నెవ్వరు నేర్పరీ కళల్

చిల్కులు హంసలై ప్రణయ

జీవన నందననీయ పోదమా

కుల్కుచు నాడుచున్ కసుమ

కోమలి ! జన్మఫల మృదే నుమా !

రాగరంజిత నీలల రమ్య రజని

రసవధూకర సంస్పృష్ట రక్తివోలె

మానసోజ్జ్వలమును

గూర్చి మరలు రేపె

హృదయకుహరాన ఊహలే

అదనమయ్యె !

విద్య

- శ్రీ బట్లూరి రామచంద్రయ్య.

ఆదిమధ్యాంతాలు లేనిది విద్య
అభ్యసించి వదలుకోకు మధ్య
అది మనుగడకే ముప్పు తెచ్చే మిథ్య
చదువుకున్నావో నీ వాక బృహస్పతివి
నీ చెప్పుచేతులలో నడచు సరస్వతి
నీ విజ్ఞానంపత్తిచే వెలిగిస్తావు శోతి
మృత్యువుకు పైతం నినుచూస్తే భీతి
ప్రబోధస్తావు ప్రజానీకానికి నీతి
నీ వ్యక్తిత్వానికి జగ తిచ్చు హారతి
అదే తరితరాలకు తరిగని ఖ్యాతి
అభ్యున్నత దేశప్రగతికి నీ వో శక్తి
క్రొత్త ప్రయోగాలు చేపట్టడం నీభుక్తి
ఆరనివెలుగై లోకానికి నీచే కలుగుముక్తి
అదే దేశంకోసం నీ వర్పించే రవ్వంత
భక్తి.

—U—

మల్లెలు విచ్చినట్లు, నవ
మంజుల రావముతో విపంచికిల్
కొల్లలు మీటినట్లు తెల
కోయిల పొదలహాయితోచే నీ
ఉల్లము తెల్పుచున్ మధువు
లాల్కెడి నవ్వులలో వినోదినీ!
చల్లని మాటతో మదికి
కాంతిని గూర్చుము సౌమ్యరూపిణీ!
జీవన రాగ మాధురిని
చేకొని వచ్చిన దివ్యమోహినీ!
భావసుధా తరంగిణుల
బంగారువన్నెను గూర్చినావు, ఏ
పావనమా తపస్సులవి భాగ్యములై
ఫలియించి వచ్చెనో
నీవు నిరంతరమ్ము సుఖ
నేత్రవి నా హృదయైక సత్సఖీ!

—.....—

‘అంధవింధ బ్రహ్మాంధాలు’

— శ్రీ కపిలవాయి లింగమూర్తి, ఎం. ఓ. ఎల్.

వైదికవాద్యయం పరమేశ్వరుని అనంత
కోటి బ్రహ్మాండనాయకు డని స్తుతిస్తే
పురాణవాద్యయం విశ్వవ్యాప్తమైన అతని
లీలను కొంత కొంత పుక్కిటబట్టింది.
కాబట్టి పురాణపాఠకులకు ఆయాగాథల
స్థలకాలపరిచయాలకు స్థూలంగా కొంత
బ్రహ్మాండ పరిజ్ఞానంకూడ అవసరం.

మహానారాయణోపనిషత్తు విరాట్పు
రుషుని గోమకూపాలలో అనంతకోటి
బ్రహ్మాంధాలున్నాయని, అవి అతని చేతి
లో కఠిన్తలామలకాలుగా తిరుగుతున్నా
యని వర్ణించింది. బ్రహ్మాంధాల్లో ఒక్కొక్క
టి తప్తకాంచన వర్ణాభమై కుక్కు
టాండాకారంగా ఉంది. వానిలో ప్రస్తు
తం మనముండే బ్రహ్మాండ పరిధి యిరవై
వేలకోట్ల యోజనాలు. ఈ అండానికి
భిత్తిగా మహాదాది భూహస్సంతం ఏడు
పొరలున్నాయి. అంధ మధ్యంలో
మేరువు నిటారుగా నిలిచి ఉంది. దానికి
పైభాగంలో నాలుగుశిఖరలున్నాయి.
ఈ మేరువుకి రెండుకొనలపై త్రిభుండ
సోపానస్థలాలు వానిపై నిరాలంబ ప్రదే
కాలు ఉన్నాయి. దాని శిఖరాలక్రింద
సూక్తి గుచ్చిన పూలకలె పదునాల్గు
లోకాలు ఒకదాని క్రింద ఒకటి ఉన్నా
యి. ప్రతిలోకానికి నడుమ మేరువు
స్పష్టంగా కనిపిస్తుంది.

మేరువుకి అధోభాగంలో ఉండే నిరా
లంబస్థానానికి నిర్ముక్తస్థాన మనిపేరు.
ఆ ప్రదేశంలో మూడున్నర కోట్ల సరకా
లున్నాయి. పురాణాల్లో చెప్పబడ్డ
యిరవై ఎనిమిది మహాసరకా లక్కడే
ఉన్నాయి. వానిలో నిష్క్రమిలేని
పాపులు బాధలను భవిస్తుంటారు.
ఈపాపులకు భోక్తలు భోజనాంతంలో
విడిచే ఉచ్చిష్ట తర్పణా లందుతుం

టాయి. ఈసరకాలకు పైని త్రిభుండ
సోపానస్థలా లున్నాయి. వానిలో
ప్రథమభుండంలో అనంగరూప పాపులు,
ద్వితీయ భుండంలో ప్రేతరూపజీవులు
తృతీయ భుండంలో యాతనాదేహులు
ఉంటారు. ఈ జీవులకు కర్మానుభవా
నంతరం దేహాంతర ప్రాప్తి ఉంది.

ఈ త్రిభుండ సోపానాలపై పాతాళ,
మహతల, రిసాతల, సుతల, వితల, అతల
ములనే యేడులోకాలు మేడ అంతస్తుల
వలె ఒకదానిపై ఒకటి ఉన్నాయి.
వానిలో ఒక్కొక్క దానియెత్తు వెయ్యి
యోజనాలు. పరస్పరదూరం తొమ్మిదివేల
యోజనాలు. ఈలోకాల్లో ఒక్కనుహా
తలంమాత్రం వాయుకామరు మని తక్కి
నవి మనగోళంకలె భూజలాలన్యోన్య్యాశ్ర
యంగా ఉన్నవని పురాణవచనం.

పాతాళం భోగభూమి. అది రెండవ
స్వర్గం. అక్కడ అనంతుడు తన బలి
గంతో ఉంటాడు. అతనిపడగలపై,
భూమి కందిగింజవలె ఉంది. ఈలోకా
నికి సూర్యచంద్ర దర్శనంలేదు. అయినా
యిది చీకటితోనగాక అక్కడ ఉండే
సర్పరాజుల తలలపై ఉండే మణులచేత
ఎల్లపుడు ప్రకాశిస్తూ ఉంటుంది. దీనిపై
నుండే మహాతలంలో కద్రువపుత్రులైన
తక్షకాదు లుంటారు. వారికి గరుడుని
భయమెక్కువ. ఈలోకంలోని మేరువు
కీశాన్యంగా కైలాసముంది. దాన్ని శివు
డీశానునిపేర పాలిస్తుంటాడు. ఈ రెండు
నాగలోకాలు. మహాతలంపై తలాతలం
ఉంది. దాన్ని మయుడు పాలిస్తుంటాడు.
అతడు సూర్యుని ఈలోకంలోనే తరి
మెన పట్టాడు. శివుడు త్రిపురాసురసంహా
రం గూడా యిక్కడినుండే చేశాడు.
ఇక్కడ మేరువు క్షత్రంగా ధనిషాపుర

ముం. దాన్ని భేతాశుడు తన పికాచ గణాలతో ఏలుతుంటాడు. ఈతలాతలం పై రసాతలం ఉంది. అది దైత్య దానవ భూమి. ఈలోకంలోని హిరణ్యపురంలో కాలకేయలు, నివాతకవచులు ఉంటారు. వా రెల్లపుడు సరమ అనే దేవమాత మంత్రి వర్ణాలకు భయపడుతుంటారు. ఈలోకంలో మేరువుకు నైఋతిగా పుణ్యపురం ఉంది. దాన్ని నిర్భతి పాలిస్తుంటాడు. రసాతలంపై సుతలం ఉంది. అది బలిచక్రవర్తి దేశం. అతడి క్కడి నుండే మల్లోకా లాక్రమించగా విష్ణువు వామనావతారం ఎత్తాడు. ఈలోకంలోని మేరువుకి దక్షిణంగా సంయమినీ నగరం ఉంది. దాన్ని యముడు పాలిస్తూ జీవుల పుణ్య పావాలు విచారిస్తుంటాడు. ఈరెండు దైత్య భూములు. ఈలోకానికి పైని వితలం ఉంది. అక్కడ శివుడు హాటకేశ్వరుని పేరుతో పార్వతితో ఏకాంత విహారం చేస్తుంటాడు. ఈలోకంలోని మేరువు కుత్తరంగా అలకాపట్టణం ఉంది. దాన్ని కుబేరుడు పాలిస్తుంటాడు. ఈలోకంలోనే మేరువుకి పశ్చిమంగా మహాపట్టణ ముంది. దాన్ని మహాసురుడు అనేవాడు పాలిస్తుంటాడు. కుబేరుని సేవకాదులైన గువ్యాకులంతా ఈపట్టణంలోనే ఉంటారు. దీనిపై అతిలంబు ఉంది. దాన్ని మయూని పుత్రుడు బలాసురు డేలుతుంటాడు. ఇక్కడ కామినీజన మెక్కువ. వారు పాతాళం చేరే పురుషులకు సిద్ధరసముటిక లిచ్చి సిద్ధులను చేస్తుంటారు. ఇంతవరకవి బ్రహ్మాండకటాహంలో అధోలోకాలు.

ఈ అతలానికి పైని 'భూలోక ముంది. దానికి మహాభూమి అని భూచక్ర మని పేరు. అది విరాట్పురుషునికి జఘన ప్రాయం. అందుచేత కవులు స్త్రీజఘనాన్ని భూచక్రంతో పోలుస్తారు. ఈ భూచక్రం మొదట దర్పణతలంవలె ఉండి క్రమంగా కూర్మ పుష్పంవలె

మారిం దని సిద్ధాంతుల అభిప్రాయం. ఇది పంచాశక్తోక్తిని స్త్రీమై తనక్రింది అతలాదిలోకాలను గొడుగువలె కప్పింది. ఆకారణంగా ఆలోకాలకు సూర్యచంద్ర దర్శనం కాలవిభాగం లేకుండా పోయాయి.

ఈలోకంవారికి సూర్యుడు మేరువును చుట్టుతు గానుగెద్దువలె కనిపిస్తాడు. బ్రహ్మ ఆజ్ఞచే స్వాయంభువు మొదటి ప్రభువై ఈలోకాన్ని పాలించాడు.

అతని కాలంనాటి కీర్తూమిపై సప్త ద్వీప విభాగం లేదు. భూజలాలనోన్మాద శ్రయంగా ఉండేవి. ఈ భూమిపై స్వాయంభువు చేసినయజ్ఞ సందర్భంలో ప్థలం చాలక అతడు శ్రీమహావిష్ణువును ప్రార్థించగా అతడుయజ్ఞవరాహ రూపం ధరించి రసాతలంలో ఉండే భూమినుండి కొంతభాగాన్ని తనకోగనుండి ఉద్ధరించి నేటిభూగోళంగా దీనిపై గల భ పం జ రంలో నిలిపాడు. స్వాయంభువు పమ్మట అతని కుమారుడు ప్రయత్రతుడు రాజ్యానికి వచ్చాడు. అతడు సూర్యుని మేరు ప్రదక్షిణంవల్ల తమలోకంలో దివా రాత్రా లేర్పడటంచూచి ఎప్పటికీ పగలే ఉండాలనే కోరికతో సూర్యునిగుఱించి తపస్సుచేస్తూ శ్వోతిష్ఠయర్థాన్ని స్మరించి అతని వెనక నడుపర్మాగాలు మేరు ప్రదక్షిణం చేశాడు అతడవిధంగా చేయగా ఆరథంజాడలు సప్తసముద్రాలుగా మారి వాని నడిమిభూమి సప్త ద్వీపాలుగా మారింది. ప్రయత్రతుడు తన చివరి కాలంలో తన ఏడుగురు కుమారుల నేడు ద్వీపాలకు రాజులను చేసి తాను సన్యసింపాడు.

ప్రయత్రతునిచే మహాభూమిపై ఏర్పడిన సప్తద్వీపాల్లో జంబూద్వీపం నడుమ ఉంటుంది. మహాభూమిపై గల మేరు వాద్వీపంపై క్రిందినుండి పైకి ఉమ్మెత్త పూవువలె నిలిచింది. ఆకాంచన పుష్పంపై మధ్య భాగంలో స్వర్ణమయ

మైన బ్రహ్మపురం దాని కనిమిది నిక్కులలో అష్టదిక్పాలకుల పట్టణాలు ఉన్నాయి. అపట్టణాల నధికృత దిక్పాలకులు పాలిస్తుంటారు.

ప్రయత్రతునితరువాత అతని పుత్రుడు ఆగ్నీధ్రుడు జంబూద్వీపానికి రాజైనాడు. అతడు తన చివరిదశలో జంబూద్వీపాన్ని సీమాపర్వతాలను బట్టి నవవర్షాలుగా విభజించి వానిని తన తొమ్మిది మంది కుమారులకు నిచ్చి తపస్సుకు వెళ్లి పోయాడు. ఈవిధంగా స్వాయంభువు కాలంలో ఏక ఖండంగా ఉన్న భూమి ప్రయత్రతుని కాలంలో సప్తద్వీపపసుంధంగా, ఆగ్నీధ్రునికాలంలో నవ ఖండా భూమండలంగా మారింది.

ఈమహాభూమిపై సూర్యాంతంవరకూ గలప్రదేశం భువన్లోకమని, అక్కడినుండి ధ్రువాంతం వరకు గల ప్రదేశం సువన్లోకమని వ్యవహరింపబడ్డాయి. నేడు మనం చూసే సూర్యచంద్రులు, నవగ్రహాలు, నక్షత్రాలు ఈ భువన్లోకంలోనే ఉండి మేరువుచుట్టు తిరుగుతున్నాయి. నేటిమన భూగోళం వాటిలోనే ఒకటిగా ఉంది. దాని ఊర్ధ్వఖండానికి జంబూద్వీపమని, అధఃఖండాని కసురఖండమని పేరు. ఆరెండు ఖండాలను లవణసముద్రం వేరు చేస్తుంది.

ఈ భూర్భువన్లోకాలు రెండూ మానవుల కావాసంగా ఉన్నాయి. వానిలో విరాట్పురుషునికి మొదటిది జఘనమైతే రెండవది పక్షస్థలంగా ఉంది.

భువన్లోకంపై నుండే సువన్లోకానికి స్వర్గమని మరోపేరు. ఈలోకంలోని మేరువుకి తూర్పుగా ఇంద్రుని పట్టణమైన అమరావతి ఉంది.

కర్మజీవులకు భూర్భువ స్వన్లోకాలు మూడు ముఖ్యమైనవి, వారామూడు లోకాలు తిరుగుతుంటారు. అందువల్ల సంధ్యావందనాది కర్మానుష్ఠానాలలో

శుభాంగు వ స్సువః || అని ఆలోకాలు
తలుచు స్మరింపబడుతుంటాయి.

సువర్ణోకంనుండి బ్రహ్మాండ కటా
హం లో ఊర్ధ్వలోకాలారంభ మాతాయి.
అథోలోకాలవలె ఈలోకాలకు దూర
నియమం లేదు. స్వర్గానికి కోటియోజ
నాలమీద మహర్లోక ముంది. ఆలోకం
లోని మేరువుకి అగ్నేయంగా జ్యోతి
ష్మతి అనేపట్టణం ఉంది. దాన్ని యజ్ఞే
శ్వగుడు పాలిస్తుంటాడు, గంధర్వులు
మహర్షులు అతనికి సదస్సులుగా ఉం
టారు. యోగనిష్ఠాపగులు, మాతాపితృ
సేవకులు, నారాయణుని అచంచల దీక్ష
తోనమ్మినవారు ఈలోకాన్ని చేరుతారు.
దీనిపై గెండుకోట్లమీద జనలోక ముంది.
ఆలోకంలోని మేరువుకి పశ్చిమంగా అం
భోవతి అనేపట్టణంఉంది. దాన్ని కుం
బుడు పాలిస్తుంటాడు. అతని సభలో
జనులనే బుభులు, బ్రహ్మమానసపుత్రు
లైన సనకసనందనాదులు ఉంటారు.
ఈలోకంలో ముల్లోకాలు తిరిగే
విమానాలున్నాయి. పరదారాద్రవ్యాల
కాశింపనివారీలోకం చేరుతారు. దీని
కెనిమడికోట్లపై తపోలోక ముంది.
ఈలోకంలోని మేరువుకి వాయవ్యంగా
అంజనావతి అనే పట్టణ ముంది. దాన్ని
వాయుదేవుడు పాలిస్తుంటాడు. అతని
సభలో సాధ్యులుంటారు. కర్మభూమిలో
వివాహతాపాల కోర్పిత పంచేనేవా
రీలోకాన్ని చేరుతారు దీనికి నలువదిని
మిడి కోట్లపై సత్యలోక ముంది. ఆలో
కంలోని మేరువు కీకాన్యంగా పురాణ
పుగ ముంది. దాని కధిక్పత బ్రహ్మ
శుభువు. అతని సభలో సత్యులనే
బుభు విద్యాధులు ఉంటారు. ఇక్క
డండే బ్రహ్మ మనం పురాణాల్లో చెడివే
పుష్టిని చేస్తుంటాడు. యోగ నిష్ఠులు
తిపోనిష్ఠులు ఈలోకాన్ని చేరుతారు.

సత్యంలోకం దాటితరువాత మేరువు
పైకివెళ్లి నాలుగు శిఖరాలుగా

చీలింది. వానిలో నడిమి శిఖరంయొత్తు
నాలుగు నూర్లయోజనాలు. దానికి మూడు
వైపుల మూడుశిఖరాలున్నాయి. వాని
యొత్తు నూరేసి యోజనాలు.

నడిమి శిఖరంపై శ్రీనగర మనే పట్టణ
ముంది. దాన్ని మూలప్రకృతియని, బ్రహ్మ
విద్యా స్థానమని చెబుతారు. ఆశిఖరంపై
లలితా పరమేశ్వరి ఉండి లోకాలన్నీ
పాలిస్తుంది. శ్రీనగరానికి తూర్పు శృం
గంపై కారణబ్రహ్మ సుస్వతితో గూడి
జగత్సృష్టి చేస్తుంటాడు. వేదకాస్త్రాలు
చదివినవారీలోకాన్ని చేరుతారు

శ్రీనగరానికి నైఋతిశిఖరంపై కారణ
వైకుంఠ ముంది. అక్కడ శ్రీమన్నారా
యణుడు లక్ష్మితో గూడి జగత్తును
పోషిస్తుంటాడు. ఆచార్యోపదేశ మందిన
భాగవతోత్తము లాలోకాన్ని చేరుతారు.
శ్రీనగరానికి వాయవ్య శిఖరంపై మహా
కైలాసముంది. అక్కడి మహాదేవుడు
హ్వాతితో గూడిఉండి సర్వసృష్టిని
చూస్తుంటాడు.

శ్రీనగరంపైని మేరువుకి ఊర్ధ్వ
భాగంలో త్రిభుండ సోపానప్రదేశ
ముంది. అక్కడ ప్రథమభుండంలో విసు
సంజగల పితృదేవతలు, ద్వితీయభుం
డంలో మిత్రసంజగల పితృదేవతలు,
తృతీయభుండంలో ఆత్య సంజగల
పితృదేవతలు ఉంటారు. వారికి వారిసం
తతి జరపే క్రాద్ధకర్మలచేత క్రమపరి
ప్రాప్తమైన ముక్తి ఉంది. ఈ త్రిభుండ
సోపానంపైగల నిరాలంబస్థానానికి
ముక్తిస్థాన మనిపేరు. భవబంధ గహితు
లైన జీవులీప్రదేశంలో నిరతిశయానంద
సుఖస్వరూపులై ఉంటారు.

బ్రహ్మాండ కర్పరంలోని పదునాలుగు
లోకాలలో భూర్భువ స్వర్గలోకాలు
మూడు ప్రతికల్పంలో నగస్తా బ్రహ్మచే
తిరిగి సృజింప బడుతుంటాయి. అందువల్ల
ఈమూడిటిని కృతకాలంటారు. ఇవి

ఏకపాద్విధూతి యని చెప్పబడు తుం
టాయి. జనలోక సత్యలోక తపోలోకా
లెప్పటికీ నశింపవు. అంగవల్ల వాటికి
అకృతకాలనిపేరు. ఈలోకాలు త్రిపాద్వి
ధూతి యని చెప్ప బడుతుంటాయి.
ఈకృతకాకృతకాల నడుమ ఉండేమహా
గ్లోకిం నశింపదు కాని ప్రళయ సమయం
లోని సంకర్షణాగ్నిజ్వాల కిక్కడి
భృగ్వాదిమునులు జనలోకానికి వెళ్లుతుం
టారు. ఇవిమన బ్రహ్మాండ స్వరూపం.

హిందూ వేదాంతం అండపిండ
బ్రహ్మాండాంకు ఆకార భేదమేకాని
అంతిరభేదం లేదని అంగీకరించి మానవ
దేహంలో నేయేగాగా లేలోకాలో
బ్రహ్మాండంలో పోల్చి చెప్పింది.

జీవులు పురుషునిలో ఉన్నారు.
బ్రహ్మాండాలు మాయావరణంలో
ఉన్నాయి. జీవులబ్రహ్మాండాల్లో ప్రవే
శించినపుడు వానిలో సృష్టి ఆరంభ మవు
తుంది. సృష్ట్యారంభంలో ఒక్కొక్క
బ్రహ్మాండాన్ని కోట్లాదిజీవులు చుట్టు
ముడతాయి. కాని వానిలో నేది ముడట
బ్రహ్మాండభీతిని భేదించుకొని లోపల
ప్రవేశిస్తుందో అది ఆ బ్రహ్మాండానికి
బ్రహ్మ అవుతుంది. దానిలోని సృష్టి
అంతాయిక ఆబ్రహ్మ అధీనంలోనే
జరుగుతుంది.

శ్రీగర్భంలోగూడా పిండోర్పత్తి
ఈలాగే జరుగుతుంది. ఆమెగర్భకోశం
లోని అండాన్ని వేలకొలది జీవాణువులు
చుట్టు ముడతాయి. వానిలో ఏది ఆ అం
డాన్ని భేదించుకొని లోపలప్రవేశిస్తుందో
అదేవకణమే పిండాని కంఠిటికీ ప్రధా
నమై దేహనిర్మాణమంతా దాని ఆధీనం
లోనే జరుగుతుంది.

ఈ అనంతకోటి బ్రహ్మాండాలు
శ్రీమన్నారాయణుని ఉదరంలో
ఓమూల నణగిఉన్నట్లు పురాణాలు చెబు
తాయి. పురుషుని దేహంలో ధాతు కోశ

(తరువాయి 19వ సేదలో)

రాష్ట్ర పతి - అంతఃకరణ శుద్ధి

విశ్వాసరాహిత్యాతీక్యానాన్ని ఎదుర్కొనలేక శ్రీ మురారీ మంత్రివర్గము రాజీనామాచేసిన తర్వాత అప్పటి ప్రతిపక్ష నా నకుడు చవాన్ ను మంత్రి నిర్మాణం నిమిత్తం రాష్ట్రపతి ఆహ్వానించియున్నారు. శ్రీ చవాన్ తన ఆశక్తతను చెలియచేయగా; తదుపరి మంత్రివర్గ నిర్మాణమునకు మరల మురారీ ఉత్సాహపడటం, మూడవ పెద్దపార్టీ అయిన జనతా (యన్) నాయకుడు శ్రీ చరణ్ సింగు తనకు మంత్రివర్గ నిర్మాణావకాశం కోరడం, ఈ పరిస్థితులలో రాష్ట్రపతి ఆ నాయకు లిరువురను తమ తమ మద్దతు ద్వారా సంఖ్యను వివరించ మని అడగడం జరిగింది. వారు సమర్పించిన జాబితాలను పరిశీలించి ఇంకా ఇతర ముఖ్యులను సంప్రతించి చరణసింగుకు అవకాశం ఇయ్యడం పార్లమెంటు విశ్వాసాన్ని వీలయినంత త్వరలో పొందవలసిందని ఆయనకు సలహా యివ్వడం విచిత్రమే. అనుచితము అని తోచిన విశాంక్రెస్ కోరికలకి ఆయన తలబద్ధుడై, అవకాశవాదానికి తాపీయక, సిద్ధాంతాలకి నిలబడడం కారణంగా విశాంక్రెసు ఆయనకు మద్దతు ఉపసంహరించడంచేత ఆయన మంత్రివర్గం వెంటనే రాజీనామా చేయవలసి వచ్చింది.

అప్పు డేక రాష్ట్రపతి కర్తవ్యం ఏమిటి? పార్లమెంటులో ఏ ఒక్కపార్టీకీ మెజారిటీలే దన్న సంగతి స్పష్టం. టీడీఎంఐ మద్దతుఇచ్చి, టీడీఎంఐ ఉపసంహరించుకునే విశాంక్రెసు బేషరతు సహంకారం మీద ఆధారపడటం; మరిన్ని పార్టీల సహాయంపై ప్రోత్సహించి, ఎం.పి.లని ఆకర్షించి, ఆ ఫిరాయింపుద్వారా సహాయంతో మంత్రివర్గాన్ని ఏర్పరచడం;

దినదిన గండంగా అస్థిరంగా వ్యవహరించడపడ మేకదా జనతాపార్టీకి శరణ్యం.

ఇంతకీ ఒకమారు జనతాపార్టీ మద్దతు ద్వారా జాబితాలో ఇచ్చిన ఎం.పి.లలో అనేకులు మేమపార్టీని సమర్పించబోమని తెలిపిన తర్వాత - వారిని పారపాటున తన జాబితాలో చేర్చడం జరగిందని శ్రీ మురారీయే ఒప్పుకొన్నారకదా - నాయకుని మార్పుకొన్నంత మాత్రాన అట్టి పార్టీని రెండవసారి ఏలా రాష్ట్రపతి ఆహ్వానించగలరు? ఆలా ఆహ్వానించకపోవడం రాజ్యాంగానికి మహాపరాధంగా అడిపోసుకోవడం జరిగింది. టీడీఎంఐ - పార్టీ ఫిరాయింపు ధోరణులను కనిపెట్టిన రాష్ట్రపతి పార్లమెంటును రద్దుచేయడం తప్ప మరో రాజ్యాంగ బద్ధమైన నూత్రమింకేమున్నది? మధ్యంతర ఎలక్షనులకి ఉత్తరువుచేస్తూ ఎన్నికైన మంత్రివర్గం వచ్చేవరకు ప్రభుత్వాన్ని నిర్వహించవలసిందిగా శ్రీ చరణ్ మంత్రి వర్గాన్ని కోరడం అసమంజసం ఏలా అవుతుంది?

ఆకాభంగము నొందిన నాయక రత్నములు రాష్ట్రపతిని అనేక విధాల విమర్శిస్తూ ఆయన పక్షపాతం చూపారనీ రాగ ద్వేషాలకు లోబడినారనీ, పడే పడే ప్రకటిస్తూండడం వల్ల - అట్టి రాగ ద్వేషాలతో నేను వ్యవహరించలేదు. నూటికి నూరుపాళ్ళు రాజ్యాంగబద్ధమని, న్యాయమని అంతరాత్మ ప్రబోధించిన రీతి నే అంతఃకరణ శుద్ధితోనే వ్యవహరించానని ఆయన ప్రకటించియున్నారు.

అనంతరం ఆమాటలకు విజ్ఞానకాని కొండలు రాష్ట్రపతి రాజ్యాంగబద్ధంగా వ్యవహరించాలి కాని అంతరాత్మ ప్రబోధం ప్రకారం నడుచుకోవడం

తప్పనీ, హాస్యాస్పదమనీ విమర్శించారు. ప్రెసి డెంటు పదవికి శ్రీ సంచీవరెడ్డి, శ్రీ గిరి పోటీపడినప్పుడు శ్రీమతి ఇందిరా గాంధీ ఉపయోగించిన అంతరాత్మ ప్రబోధం స్లోగన్ వంటిదే ఇదీ అని ధ్వనింపజేశారు.

అట్టి వారి వ్యాఖ్యలనూ, విమర్శలనూ అంతిగా పట్టించుకో నక్కరలేదుకాని ఇటీవల ప్రముఖ జనతానాయకుడు శ్రీ వాజపేయి కూడా అదే పాటపాడటం చాల ఆశ్చర్యకరంగా ఉన్నది.

ఇందిరాగాంధీ తన పార్టీ అభ్యర్థిగా తానే ప్రతిపాదించిన శ్రీ సంచీవరెడ్డికి పార్టీ వోటరులు వోటు వేయనక్కరలేదనే సందర్భంలో తెచ్చిపెట్టిన అంతరాత్మ ప్రబోధానికి, పలువురు రాజ్యాంగ వేత్తలు పలువిధములుగా అభిప్రాయ ప్రకటనచేస్తూన్న సందర్భంలో ఏది రాజ్యాంగ బద్ధమూ న్యాయయుక్తమూ అనే విషయంలో సందిగ్ధ పరిస్థితి వచ్చినపుడు అంతఃకరణ శుద్ధితో నిర్ణయానికి వచ్చాననే ప్రస్తుత రాష్ట్రపతి అంతరాత్మ శుద్ధికి బోలిక లేదనే సంగతి అతి సామాన్యలకి కూడా తెలియవలసినవిషయం.

ఇట్టి కవ్యాఖ్యలకల్లా, దుష్ప్రచారం కల్లా, తమకు తమపార్టీకి వోటర్లవల్ల లాభం చేకూరడంకంటే అపకారమే ఎక్కువ జరుగుతుందనీ, ఇట్టి పేల; ప్రచారంవల్ల తాము చెప్పే మంచి లకి కూడా విలువతిగ్గుతుందనీ నాయకులకు గ్రహించడం మంచిది.

ఇదే విధంగా పరిశీలించవలసిన విషయముల ప్రసంగాలూ కొన్ని ఉ

(17 వ పేజీ తరువాయి)

మెన్నవవంతు? దానిలో జీవాణు వెన్నో వంతు? శ్రీ దేహంలో గర్భ కోశ మెన్నోవంతు? దానిలో నెల నెలా ఏర్పడే అండ మెన్నోవంతు? ఉపాసించు వంటే పురాణాలు చెప్పే విరాట్స్వరూప మనకు కొంతకొంత బోధబడుతుంది.

బ్రహ్మాండ కటాహంలో అధోలోకాల కంటే ఉర్ధ్వలోకాలకు ప్రాధాన్యం ఎక్కువ. మానవ దేహంలో గూడా ఉత్తరకాయానికంటే పూర్వకాయానికి ప్రాధాన్యం ఎక్కువ.

బ్రహ్మాండ కటాహంలో భూర్భువ స్వర్లోకాలనడుమ తక్కిన లోకాలకుకలె కూన్యంలేదు. మానవదేహంలో గూడా జఘనం మొదలు కంఠంవరకుగల దేహం లో సీమా విభాగం స్పష్టం గా లేదు. మొదటిదాని అంతం రెండవదాని ఆదిగా ఉంది.

మనభూగోళం విరాట్పురుషునికి హృదయస్థానంలో ఉంది. జీవుడు మన దేహంలో హృదయస్థానంలో ఉన్నాడు.

కర్మ జీవులు విరాట్పురుషునికి కటి మొదలు కంఠంవరకుగల లోకాల్లో పరిభ్రమిస్తున్నారు. అలాగే జీవులలోకంలో శిశ్నోదర వరాయణులుగా హృదయ ప్రధానవాదులుగా తిరుగుతున్నారు.

పురుషునికి నాశంలేదుకాని మాయలో కొంత కాలానికి సృష్టి శక్తి నశిస్తుంది. అప్పుడు ప్రళయం ఏర్పడుతుంది. సృష్టిలో ముగిసినప్పుడు బీజశక్తి నశింపదుగాని ప్రళయం కొంత కాలానికి ధావణశక్తి బలమై ఉంటుంది.

ఇవి అండపిండ బ్రహ్మాండాలకు గల లోకాలకు. ప్రబంధాలలో వీని ప్రసక్తిని పక్షంలో గమనింతుము.

(సకేవము)

శుభక్షంలా

ఈనెల 25 న శ్రీ లక్ష్మీనరసమ్మ కాన్యేంటు పాఠశాలలో సారస్వత సమితి ప్రథమ వార్షికోత్సవము జరిగినది. నాటి సభకు ప్రముఖవర్తకులు, వదాన్యులు, సాహిత్యాభిమానులు, నగు శ్రీ గంధి సుబ్రహ్మణ్యముగారధ్యక్షత వహించిరి. వారు తమ అధ్యక్షోపన్యాసములో సారస్వత సమితి ప్రతిమాసము నిర్వహించు సాహిత్యోపన్యాస కార్యక్రమమును, సంస్కృత భాషా ప్రచారమునకై బాలురలో విద్యాసక్తికై చేయుకృషిని, ప్రశంసించిరి. సంస్కృత ప్రచారకులగు శ్రీ శ్రీపాద పేరయ్యకాస్త్రిగారిని, శ్రీమల్లంపల్లి దుర్గామల్లికార్జున ప్రసాద్ గారిని ఘనముగా సన్మానించి తమ వదాన్యతను, సాహితీప్రియతను వెల్లడించిరి. సన్మానితులు శ్రీ పేరయ్యకాస్త్రిగారు ఆంధ్ర త్వమును గోదావరీతీర ప్రశస్తిని, సంస్కృత భాషా ప్రచారమును, శ్రీ గంధి వారి వదాన్యతను వివరించి ప్రశంసించిరి. శ్రీ మల్లంపల్లి దుర్గా మల్లికార్జున ప్రసాద్ గారు తమ కృతజ్ఞతను వెల్లడించుచు, అధ్యాపనమున తమ కుటుంబమునకు గల యాసక్తిని వివరించి తాము వట్టి, యింగువ కట్టిన మూటవంటివారమనిరి. సారస్వత సమితి వారి సహాయము ప్రశంసించి దగిన దనిరి. ఈ సన్మానము తిన వెనుక నున్న ప్రతియొక్కరికి చెందు ననిరి. సంస్కృత భాషా ప్రచారమునకు సహాయము నర్పించి, తమ కృషిని వివరించిరి.

శ్రీమంతులు, సహృదయులు, విద్యా పక్షపాతులు సంస్కృతాభిమానులు నగు శ్రీ ఎ. వి. రమణారావుగారు (ఆంధ్ర ప్రదేశ్ సేవింగ్స్ అండ్ ఫైనాన్స్) సారస్వత సమితి చేయుకృషిని ప్రశంసించి తమ సహాయము ప్రతిసారి యుండు నని వాగ్దానము గావించిరి. సారస్వత సమితి వారు నిర్వహించిన గీతా పఠనము మున్నగు పాఠశాలలో గలిచిన బాలబాలికలకు వలయు బహుమానములను విరాళముగనిచ్చుటయే కాక బహుమతి ప్రదా

నముగూడ చేసిరి. తమ సహాయము సర్వదా యుండు నని ప్రకటించిరి.

శ్రీ బుగ్గా పాపయ్యకాస్త్రిగారు (అధ్యక్షులు సారస్వత సమితి) సారస్వత సమితి యాశయములను కృషిని వివరించిరి. శ్రీ జొన్నలగడ్డ మృత్యుంజయ రావుగారు సంస్కృత భాషా ప్రాధాన్యమును వివరించి, సారస్వత సమితికృషిని ప్రశంసించి, సన్మానితుల సభినందించిరి. నన్నయనాడును నిట్టి సమితులు కల వని వివరించిరి. శ్రీ తాడూరికృష్ణారావుగారు సంస్కృత భాషా ప్రాముఖ్యమును, వివరించి సన్మానితులను ప్రశంసించిరి. శ్రీ M. చిరంజీవిగారు సన్మానితులను ప్రశంసించుచు ఉచితముగా చెడుపు చెప్పినను ఆర్థికముగా తోడ్పడుట ప్రతి యొక్కరికి కర్తవ్యమనిరి. శ్రీ శ్యామ్యుల మూర్యనారాయణగారును ప్రసంగించిరి.

శ్రీచేపూలు శేషగిరిరావుగారు (కార్యదర్శి-సారస్వత సమితి) సమితి నివేదికను, సాంవత్సరిక కృషిని వివరించిరి. శ్రీ పున్నమరాజు వాగేశ్వరరావుగారు మొదట సభావేదికపై నున్న అధ్యక్షులను, సభాప్రారంభకులను సన్మానితులను సభకు పరిచయము గావించిరి.

శ్రీ పడా అ రాధాకృష్ణగారు మొదలగువారు సమితికృషిని ప్రశంసించుచు ప్రసంగించిరి. అష్టావధాని శ్రీ బులుసు రామమూర్తిగారు ఆకుపుగా పద్యములలో సభావేదికపై నున్నవారి శాశీర్వదించిరి. నగరము వర్ష పర్యాకుల మైనను శ్రీ దామెర్ల వెంకటరావుగారి వంటి పెద్దలు, బాలబాలికలు సుమారు వందమందికిపైగావచ్చి సభను దిగ్విజయముగా నడపించిరి. సారస్వత సమితికి సముజ్జ్వలభవిష్యత్తు కలదని పలువురాశించిరి. శ్రీమెరపల సన్యాసిరావుగారు సమితి కృషిని వివరించి పెద్దలనూచనలను పాటింపగలమని పలికిరి.

శ్రీ నిమ్మలపూడి వీరాజుగారి ప్రార్థనతో సారంభమైన సభ శ్రీ Ch. సాంబశివరావుగారి వందన సమర్పణముతో ముగిసినది.

1979-80 బి. ఏ. అండ్ కో., వారి ప్రచురణములు

Telugu Five Pandits Notes

Intermediate

I Year	గద్యభాగము నోట్సు	రు.	6 - 50
„	ఉపవాచకము నరమేధము నోట్సు	రు.	8 - 00
II Year	పద్యభాగము నోట్సు	రు.	8 - 50
„	నాటకము అశ్వత్థామ నోట్సు	రు.	8 - 00

ENGLISH

I Year	English Notes (Prose & Poetry)	రు.	7 - 50
„	Select short stories (Nondetailed)	రు.	1 - 50
II Year	English Notes (Prose & Poetry)	రు.	6 - 75
„	Tales from Home and Abroad (Nondetailed)	రు.	1 - 50

ఇతర ప్రచురణలు

B. Com. II Year Telugu Notes (Old Poetry with text)	రు.	7 - 00
B. A. II Year Telugu Notes (Old Poetry with text)	రు.	7 - 00
ప్రతిమ B. Com. II Year నాటకము నోట్సు	రు.	8 - 50
బలరామ విజయము „	రు.	8 - 50
స్వప్న వాసవదత్తము, సుభద్ర B.A. II Year నాటకమునోట్సు	రు.	7 - 00
1 Year Degree Telugu Notes B. Com. (Prose & Poetry)	రు.	7 - 00
1 Year B. Sc. Poetry Notes	రు.	4 - 00
„ Prose Notes	రు.	4 - 50
„ B. A., Poetry Notes	రు.	4 - 00
„ „ Prose Notes	రు.	4 - 50

For Copies :—

Publishers :

B. V. & CO.,

6-8-7, Innispeta, RAJAHMUNDY-1.

